

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Zvyky a tradice španělských Vánoc, kulturní a sociální význam tohoto svátku

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R300 – Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Jana Fajfrová**
Vedoucí práce: PhDr. Luďka Hrabáková, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana Fajfrová**
Osobní číslo: **P17000548**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Zvyky a tradice španělských Vánoc, kulturní a sociální význam tohoto svátku**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na popis a antropologickou analýzu, která se týká španělských Vánoc od 24. 12. do 6.1. Vymezí kulturní kořeny, průběh a charakteristické rysy tohoto svátku. Zaměří se také na doprovodné jevy a provede srovnání s tímto svátkem v ostatních španělsky mluvících zemích. Vystihne náboženský, kulturní a sociální význam tohoto svátku. Studentka se bude v průběhu zpracování práce řídit pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CORTES, Maximiano. Gui de usos y costumbres Espana. Edelsa, 2003. ISBN 97-8847-711-5922.

GUTIÉRREZ MACÍAS, Valeriano. La tradicional nochebuena extreme? Revista de Dialectología y Tradiciones Populares. 1960.

JUNCOS, Manuel Fernández. Costumbres y Tradiciones. 2012.

KARLOVÁ, Jana. Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5.

VAVŘINOVÁ, Valburga. Malá encyklopedie Vánoc. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-133-7.

VEČERKOVÁ Eva, FROLCOVÁ Věra. Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury. Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0.

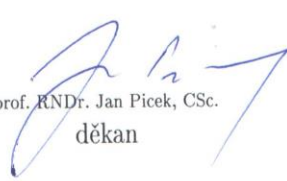
Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ludka Hrabáková, Ph.D.

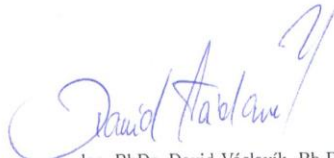
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **22. listopadu 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2019**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 18. prosince 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Tímto děkuji paní PhDr. Lud'ce Hrabákové, Ph.D. za cenné připomínky a rady týkající se této bakalářské práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce je zaměřená na popis a antropologickou analýzu španělských Vánoc od 22. 12. do 6. 1. Vymezuje kulturní kořeny, průběh a charakteristické rysy tohoto svátku. Zaměřuje se také na jeho doprovodné jevy a srovnává oslavy toho svátku s oslavami ve vybraných španělsky mluvících zemích a vysvětluje náboženský, kulturní a sociální význam tohoto svátku ve Španělsku a v těchto zemích. Hlavní částí práce je provedena komparace vánočních zvyků na základě získaných poznatků. Porovnávají se zvyky a tradice v České republice, ve Španělsku a vybraných španělsky mluvících zemích (v Argentině, Mexiku a Peru). Práce je pro větší názornost doplněna obrazovou přílohou.

Klíčová slova

španělské Vánoce, vánoční zvyky a tradice, španělsky mluvící země, fiesta – svátek, Nochevieja – Silvestr, Nochebuena – Štědrý den, Tres Reyes Magos – Tři králové, vánoční gastronomie, Ježíš Kristus

ANNOTATION

The bachelor thesis describes and analyses anthropologically the Spanish Christmas in the period from the 22nd December to the 6th January. The thesis defines the cultural origin, development and characteristics of the Christmas. It also focuses on its related aspects and it compares the celebrations of this holiday in the different Spanish speaking countries. Furthermore, the social, religious and cultural meaning of the Christmas in the different countries is going to be explained. The main part of the thesis compares the Christmas traditions on the base of the acquired knowledge. It compares the traditions in the Czech Republic, Spain and the chosen Hispanoamerican countries (Argentina, Mexico and Peru). For better imagination, the text is followed with the pictures.

Key words

Christmas in Spain, Christmas traditions, Spanish speaking countries, holiday – fiesta, New Year's Eve – Nochevieja, Christmas Eve – Nochebuena, Three Wise Men – Tres Reyes Magos, Christmas dishes – comida navideña, Jesus Christ.

Obsah:

Obrazová příloha:	10
Úvod	11
1 Tradice, oslavy a svátky	13
1.1 Křesťanský a lidový rok.....	13
1.2 Mýtus	14
1.2.1 Biblický příběh	15
1.3 Historie Vánoc	15
1.4 Předvánoční čas	16
1.5 Křesťanské Vánoce	17
2 Španělské Vánoce.....	18
2.1 Vánoční období 22. prosinec – 6. leden.....	20
2.1.1 22. prosinec – Sorteo de la Lotería de Navidad.....	20
2.1.2 24. prosinec – La Nochebuena	22
2.1.3 25. prosinec.....	23
2.1.4 26. prosinec – San Esteban	24
2.1.5 28. prosinec – El día de los Santos Inocentes.....	25
2.1.6 31. prosinec – La Nochevieja	25
2.1.7 6. leden – Día de los Reyes Magos.....	27
2.2 Vánoční zvyky a symboly.....	28
2.2.1 Betlém.....	28
2.2.2 Živé jesličky	30
2.2.3 Koledování – El aguinaldo	30
2.2.4 Vánoční koledy.....	31
2.2.5 Vánoční strom	31
2.2.6 Adventní věnec	33

3	Oslava Vánoc ve vybraných zemích latinské Ameriky.....	35
3.1	Argentina	35
3.1.1	24. – 25. prosinec.....	37
3.1.2	Zvyky a tradice	38
3.1.3	Tradiční argentinské vánoční pokrmy	39
3.2	Mexiko	40
3.2.1	La posada navideña	40
3.2.2	24. prosinec.....	43
3.2.3	Nový rok.....	43
3.2.4	Vánoční hvězda	43
3.2.5	Lednové svátky.....	44
3.2.6	Pastorely v Mexiku.....	44
3.2.7	Tradiční mexické vánoční pokrmy	44
3.3	Peru	45
3.3.1	24. prosinec.....	45
3.3.2	25. prosinec.....	46
3.3.3	Nový rok.....	46
4	Komparace vánočních zvyků na základě získaných poznatků.....	48
4.1	Advent, adventní věnec.....	48
4.2	Podnebí, počasí	49
4.3	Vánoční výzdoba, zdobení vánočního stromku	49
4.4	24. prosinec – Štědrý den.....	51
4.5	31. prosinec – Silvestr.....	52
4.6	6. leden – Tři králové.....	53
4.7	Další zajímavosti.....	54
4.7.1	Španělsko.....	54
4.7.2	Katalánsko	55

4.7.3	Argentina	56
4.7.4	Mexiko.....	56
4.7.5	Peru.....	57
	Závěr.....	58
	Seznam použitých zdrojů.....	61

Obrazová příloha:

Obrázek 1: Tanec Sevillana.....	18
Obrázek 2: Churros a horká čokoláda (vlastní foto).....	19
Obrázek 3: El pesebre de la Navidad – Jesličky.....	20
Obrázek 4: Los niños de la suerte, el Sorteo de Lotería de Navidad, rok 2010	21
Obrázek 5: Los el Sorteo de Lotería de Navidad (desetina losu), rok 2016.....	22
Obrázek 6: Španělské vánoční cukroví – el turrón, el polvorón a el mantecado	23
Obrázek 7: Polévka galetů a escudella	24
Obrázek 8: Dvanáct kuliček hroznového vína.....	26
Obrázek 9: Přípitek na pevnou lásku.....	26
Obrázek 10: El roscón de reyes	28
Obrázek 11: Caganer	30
Obrázek 12: Hudební nástroj zambomba	31
Obrázek 13: Adventní věnec – vpravo klasický, vlevo moderní.....	34
Obrázek 14: Mapa Latinské Ameriky	35
Obrázek 15: Argentinský vánoční stromeček.....	36
Obrázek 16: Piononos.....	39
Obrázek 17: La piñata.....	42

Úvod

Tato práce se zabývá tématem oslavy Vánoc ve Španělsku a ve vybraných španělsky mluvících zemích. Jsou v ní popsány nejdůležitější zvyky a tradice spojené s těmito křesťanskými svátky v období adventu a Vánoc. Pro většinu křesťanů jsou Vánoce jedny z nejvýznamnějších svátků v roce, se kterými se spojuje velké množství nejen náboženských, ale i pohanských zvyků, které byly zakomponovány do oslav církevních.

V České republice Vánoce pomalu ztrácí svůj křesťanský význam, což je dáno tím, že Češi jsou považováni za jeden z nejméně religiózních národů na světě. Další věcí je vzrůstající materiální vnímání těchto svátků a jejich využití obchodníky ke komerčním účelům. S výzdobou v obchodech a ve velkých obchodních centrech je často možné se setkat již v průběhu měsíce října.

Ve Španělsku a španělsky hovořících zemích tomu tak není. Jsou to země s hluboce zakořeněnými křesťanskými tradicemi, do kterých byly včleněny tradice pohanské a indiánské. Mnohé z nich již zcela vymizely, existují však zvyky, které se dodnes dodržují. Španělsko patří již po mnohá staletí k nejreligióznějším zemím světa, což lze vidět i v dodržování vánočních tradic. Mnoho křesťanů na celém světě dodržuje vánoční zvyky a tradice, aniž by znali jejich kořeny; tato práce se snaží tyto kořeny nalézt a blíže je popsat.

Cílem bakalářské práce je popis a antropologická analýza jednotlivých dnů španělských Vánoc (od 24. prosince do 6. ledna); dále jsou vymezeny kulturní kořeny, průběh a charakteristické rysy tohoto křesťanského svátku. Práce se také zaměřuje na doprovodné jevy a náboženský, kulturní a sociální význam tohoto svátku. Cílem práce je v neposlední řadě také srovnání vánočních oslav ve vybraných zemích Latinské Ameriky.

Práce je rozdělena do čtyř částí. V první kapitole jsou obecně popsány rozdíly mezi liturgickým a lidovým rokem; první část se dále zabývá univerzálním kulturním fenoménem – mýtem, za který mnozí považují i biblický příběh o narození Ježíše Krista a všeobecně historií Vánoc, předvánočním časem a krátkým popisem jednotlivých dnů křesťanských Vánoc.

Druhá kapitola se týká samotných oslav vánočních svátků ve Španělsku; je rozčleněna do několika na sebe navazujících částí. V úvodu kapitoly je uveden obecný popis španělských Vánoc, jejich základní rysy a symboly. Poté následuje popis jednotlivých dnů vánočního období od 22. prosince do 6. ledna; jsou zde popsány zajímavosti, zvyky i rituály, které se

dodnes dodržují nejen na venkově, ale i ve velkých městech. Nedílnou součástí je i seznámení se španělskou gastronomií těchto dnů. Poslední část druhé kapitoly se zabývá jednotlivými zvyky a symboly spojenými s Vánoce, je zde uvedena jejich historie a jsou blíže popsány.

Kapitola třetí popisuje oslavy vánočních svátků ve vybraných španělsky mluvících zemích Latinské Ameriky; byly zvoleny Argentina, Mexiko a Peru. Všechny tři země mají bohatou historii; Argentina je zemí přistěhovalců, proto je zajímavé sledovat mísení jednotlivých kultur a zvyků, Mexiko a Peru mají bohatou indiánskou historii. Na území Mexika žili např. Aztékové, Mayové a Zapotecové, v Peru především Inkové; tato etnika ovlivnila i oslavy křesťanských Vánoc ve Střední a Jižní Americe.

Poslední, čtvrtá kapitola se zabývá komparací vánočních zvyků; porovnávají se oslavy v České republice s oslavami ve Španělsku a španělsky mluvících zemích. Jsou v ní uvedeny jak zvyky a symboly shodné či podobné tak i ty rozdílné. Zajímavostí jsou i rituály, které byly do Latinské Ameriky přivezeny ze Španělska, kde se již nedodržují, ale ve Střední a Jižní Americe přetrvávají. Při některých oslavách pak dochází k prolínání pohanských, indiánských a křesťanských tradic.

1 Tradice, oslavy a svátky

Kulturní dědictví každé země je tvořeno tradiční lidovou kulturou a tradičními lidovými zvyky a slavnostmi, které se dochovaly do dnešních dnů a spojují celou společnost. V minulosti byly velice pevně spjaty s přírodou a jejími cykly. Lidé byli závislí na střídání ročního období, ovlivňovaly je i fáze měsíce.

V dávných předkřesťanských dobách vzniká i většina zvyků a lidových svátků, kdy lidé obětovali část své úrody bohům, v určitých kulturách se vyskytly oběti dokonce lidské. S příchodem křesťanství se oslavy proměňují, církve chce získat větší vliv nad lidmi. Ne všechny pohanské oslavy a rituály se jí podařilo vymýtit, proto bylo rozhodnuto, že budou určité symboly a rituály pohanů ponechány i při oslavách svátků křesťanských.

1.1 Křesťanský a lidový rok

Při studiu kalendářních zvyků a obyčejů se od sebe ve folkloristice (národopisu) velmi často odlišují „*církevní rituály a lidové zvykosloví*“.¹ Z tohoto důvodu můžeme rozlišovat dva chronologické pohledy, které bychom mohli nazvat jako křesťanský (církevní) rok a rok lidový. Liturgické předpisy jasně stanovují mnoho pravidel a zásad, jak by se křesťané měli v určité dny chovat, a také co by měli dělat. V reálném životě se ale lidé řídí svým vlastním rozumem a z liturgických pravidel plní jen část. Pokud jim nevyhovovala nějaká liturgická pravidla nebo byla nesrozumitelná, tak si je změnili podle svého uvážení. Proto můžeme říci, že výsledkem této činnosti je to, co nazýváme lidovým zvykoslovím. Během liturgického roku existuje mnoho svátků „*christologických, mariánských a světeckých*“.² V lidovém roce však nic takového neexistuje. V kalendářních zábavách, zvycích i oslavách existují rozdíly, které se týkají jejich obsahu a formy. Struktura lidového kalendářního roku pomáhá rozlišovat základní typy svátků. Je jasné, že se jedná pouze o orientační třídění, protože žádný svátek neměl jednoznačný charakter. Časem se jeho vlastnosti přeměňovaly a také mohl mít odlišný význam v různých sociálních skupinách. Základem lidského života jsou dny pracovní a neděle, které jsou nařízeny jak desaterem, tak prostou potřebou odpočinku. V neděli by měl člověk odpočívat, relaxovat a nabírat energii do dalšího pracovního týdne. Forma církevních svátků pochází z liturgického kalendáře. Základem liturgického kalendáře je bohoslužba. Církevní svátky stanovují pro určitý den určité, předepsané chování např. půst či modlitbu.

¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3. s. 10.

² VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1. s. 10.

Existuje však málo věřících, kteří slavili svátky přesně tak, jak jim to nařizovala církev. Tyto svátky se sice oficiálně slavily, ale lidé je v soukromí prožívali po svém. Od středověku se i nejdůležitější křesťanské svátky, Velikonoce a Vánoce, oslavovaly mezi lidem jinak, než byla oficiální představa církevních hodnostářů, proto často pohanské oslavy byly zakomponovány do oslav křesťanských.

1.2 Mýtus

S mýtem se setkáme v každé kultuře, neboť se jedná o univerzální fenomén. Pro moderního člověka je dnes mýtus legendou, bájí nebo pohádkou a považuje jej za něco dávno překonaného. Je to dáno především tím, že čím starší vyprávění je, tím je posvátnější, a proto nejspíše i více nepochopitelné.

Významný český filozof Jan Patočka mýtus úzce spojuje se vznikem filozofie. „*V mýtu člověk objevuje určitým způsobem celek jsoucího, ale nikoli v plné síle jeho naléhavé přítomnosti, nýbrž ve způsobu zvláštním, ve způsobu vzpomínky.*“³

Výraz mýtus pochází z řeckého slova „mythos“, které má význam pohádka, pověst, báje nebo legenda, lze tedy říci, že se jedná o příběh, který není historicky podložen. Mýtus ale také označuje „*významný kulturní prvek. Mýtus lze charakterizovat jako posvátné vyprávění...je výsledkem působení kulturní tradice a kulturní kontinuity a zároveň je nástrojem, který přenos tradice a udržení kulturní kontinuity zajišťuje.*“⁴ Mýtus je velice úzce spojen s danou kulturou, zároveň ji odráží a utváří; jde o „*nástroj předávání tradice, propojovací článek mezi generacemi a také o odraz historie kulturního společenství.*“⁵ Mýtus je velmi úzce spojen s rituály a rozpoznat jejich hranice je velmi obtížné. Podle odborníků je mýtus „*převyprávěný rituál*“⁶ a rituál je naopak „*zpodobněním děje mýtu.*“⁷

Pro mnohé je mýtem biblický příběh o narození Spasitele – Ježíše Krista, který je každoročně připomínán v rituálu Vánoc.

³ PATOČKA, Jan. *Nejstarší řecká filosofie, přednášky z antické filosofie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-295-4. s. 24.

⁴ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2., s. 36.

⁵ HRABÁKOVÁ, L., pozn. 4, s. 36 – 37.

⁶ HRABÁKOVÁ, L., pozn. 4, s. 37.

⁷ HRABÁKOVÁ, L., pozn. 4, s. 37.

1.2.1 Biblický příběh

Narození Ježíše se v představách lidí, především těch, kteří v Boha nevěří, stalo spíše mytickou než skutečnou událostí.

Podle biblického příběhu byli Josef s Marií, Ježíšovi rodiče, nuceni odejít z Nazaretu do Betléma, neboť římský císař nařídil „*sčítání majetku a lidu*.“⁸ V Betlémě však nemohli najít žádné bydlení a Marie byla nucena porodit ve chlévě, ve kterém neměla ani kolébku pro novorozeného Ježíše, proto ho položila do jesliček se slámou. Zprávu o narození Ježíše Spasitele se od anděla jako první dozvěděli pastýři, kteří pásli ovce za hradbami města. Rozhodli se, že ho půjdou pozdravit a pokloní se novému králi. K Ježíšovi se také vydala skupina mudrců z východu, kterým ukázala cestu „*zářivá hvězda*.“⁹ V tomto období vládl král Herodes Veliký, a když se mu doneslo, že se „*narodil nový židovský král*“¹⁰, který by mohl ohrozit jeho trůn, přikázal zavraždit všechny malé chlapce, kteří se v Betlémě narodili. Marie s Josefem a malým Ježíšem proto opět prchají, tentokrát do Egypta. Po smrti Heroda se všichni společně vrátili zpátky do Nazaretu.

Tento příběh je jádrem křesťanských Vánoc.

1.3 Historie Vánoc

Vánoční čas je doba, která je silně zakořeněna v dějinách lidstva. V evropské literatuře bychom našli mnoho informací o slavení Vánoc, „*pokusů o jejich historickou rekonstrukci, mezinárodní srovnání i strukturálně funkční zhodnocení*.“¹¹ Vánoční oslavy zahrnují více rovin historických a kulturních významů. Z historického pohledu mají základ v „*předkřesťanských projevech lidové víry a obřadnosti*“¹², které se později spojovaly s „*křesťanskou myšlenkou posvátného zrození. Vánoce svou genezí směřují k prvotnímu svátku, jehož vznik je spjat s ranými stádii vývoje lidské společnosti*.“¹³

Vánoce připadají na období zimního slunovratu, který byl klíčovým zlomem v běhu času. Již v předkřesťanských dobách se k zimnímu slunovratu vázaly legendy o „*zrození nového*

⁸ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1., s. 38.

⁹ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1., s. 38.

¹⁰ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1., s. 38.

¹¹ FROLEC, Václav. *Vánoce v České kultuře*. Vyd. 3. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-511-9. s. 17.

¹² FROLEC, V., pozn. 11. S. 17.

¹³ FROLEC, V., pozn. 11. S. 17.

slunce“¹⁴, ale také „vítězství života nad smrtí.“¹⁵ Myšlenka oslavovat narození Spasitele se začala objevovat ve čtvrtém století, kdy bylo křesťanství v Římě povoleno už jako náboženství; do církevního kalendáře byly zařazeny až roku 336.¹⁶ Z roku 1357 pochází jeden z nejstarších písemných dokladů o podobě staročeských vánočních zábav, sepsal jej arcibiskup Arnošt z Pardubic. Kritizuje „bezbožné hráče v kostky“¹⁷, nejen muže, ale i ženy, kteří takto tráví Štědrý večer a dlouho do noci se vesele baví. Na konec čtrnáctého století se datuje Pojednání o Štědrém večeru od „mnicha břevnovského kláštera v Praze Jana z Holešova“¹⁸, který popisuje dobu za vlády krále Karla IV., kdy lidé dodržovali půst, obdarovávali chudé, pekli vánočky, dávali si dárky, ale také věštili a čarovali. Od druhé poloviny sedmnáctého století se Vánoce začaly slavit jinak. Slavily se v duchu nového pojetí „barokní blaženosti“¹⁹, která klade důraz na rodinné hodnoty, modlitby a dobročinnost. Dnešní podoba Vánoc se ustálila teprve v průběhu devatenáctého století.

1.4 Předvánoční čas

Církev určila předvánoční přípravné období, které se nazývá advent. Tento výraz pochází z latinského slova „adventus“, což znamená příchod. Církevním smyslem adventu je očekávání příchodu Mesiáše. První oslavy adventu se konají ve Španělsku a v jižní Galii na konci čtvrtého století.²⁰ V polovině šestého století pronikl advent také do Říma a velmi silnou součástí římské liturgie se stal na přelomu šestého a sedmého století.

Pro křesťany je to doba dvojího příchodu – a to nejen „narození Syna Božího v Betlémě“²¹, ale také očekávání „Kristova druhého příchodu.“²² Advent označuje dobu přípravnou, která předchází vánočním svátkům; počet jeho dní je pohyblivý (nejméně se jedná o 22 a nejvíce o 28 dní). Začátek adventu je také proměnlivý; podle liturgického kalendáře začíná advent v neděli, která je nejbližší k 30. listopadu. Adventní období zahrnuje 4 neděle, které mohou být také nazývány železná, bronzová, stříbrná a zlatá. Jednou za čas bývá poslední týden adventu neúplný, když čtvrtá adventní neděle připadne na Štědrý den. Církev nařizovala

¹⁴ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1. s. 39.

¹⁵ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1. s. 39.

¹⁶ Český rozhlas: *Rádio Praha* [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/static/vanoce/staroceske-vanoce>.

¹⁷ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1. s. 39.

¹⁸ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1. s. 39.

¹⁹ VONDRUŠKOVÁ, A., pozn. 1. s. 39.

²⁰ LLIGADAS, Josep. *Adviento: el Señor viene*. Barcelona: Centre de Pastoral Litúrgica, 1992. ISBN 84-7467-237-6., s. 11 – 12.

²¹ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-133-7. s. 23.

²² VAVŘINOVÁ, V., pozn. 10., s. 23.

křesťanům, aby během adventu navštěvovali bohoslužby, jedli a pili střídavě, vyhýbali se zábavám, tanci a také tělesným rozkoším. V zimním období se lidé chtěli více bavit a užívat si volna, protože v této době bylo mnohem méně práce v jejich hospodářství a protože nemohli pracovat venku na polích. Poněvadž se v zimním období brzy stmívalo, nebyli tolik znaveni těžkou prací jako v létě, proto nechodili tak brzo spát a chtěli se více bavit. Po setmění se většinou setkali venku nebo někde v nějakém obydlí, kde zpívali, tancovali, jedli a popíjeli. Pro děti však období adventu znamená netrpělivé počítání dnů do příchodu Ježíška, který jim donese dárky. Mezi nejvýznamnější dny v období adventu patří: svátek sváté Barbory, svátek svatého Mikuláše, den svaté Lucie a Štědrý den.

1.5 Křesťanské Vánoce

Základem křesťanských Vánoc je biblický příběh o narození „*Spasitele Ježíše Krista*.“²³ Církev časově propojila narození Spasitele s astrologickým úkazem zimního slunovratu, které vyjadřují vědomí o „*věčném vítězství života nad smrtí a světla nad tmou*.“²⁴ Církev ve čtvrtém století stanovila 25. prosinec jako den „*narození Ježíše Krista*“²⁵, o kterém vypráví evangelia podle Lukáše a Matouše. Podle církevního kalendáře trvá vánoční doba od 24. prosince do 6. ledna, tedy do Tří králů, anebo až do 2. února na Hromnice – „*svátek Uvedení Páně do chrámu*.“²⁶ Čas vánoční tak trvá „*od Narození Páně až do svátku Křtu Páně*.“²⁷ Období Vánoc zahrnuje tyto důležité dny: Boží hod vánoční neboli Narození Páně (25. prosince), svátek svatého Štěpána (26. prosinec), den svatého Jana Evangelisty (27. prosince), den Mládětek (28. prosince), den svatého Silvestra (31. prosince) a den Obřezání Páně (1. ledna). Vánoční okruh se uzavírá svátkem Tří králů neboli Zjevení Páně. S tímto obdobím souvisí i čtyřicátý den po Narození Páně, který se jmenuje Uvedení Páně do chrámu, který připadá na 2. února na Hromnice.

²³ FROLEC, V., pozn. 1. s. 46.

²⁴ FROLEC, V., pozn. 1. s. 46.

²⁵ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české a lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, spol., 2015. ISBN 978-80-7429-627-7. s. 394.

²⁶ VAVŘINOVÁ, V., pozn. 10., s. 21.

²⁷ VAVŘINOVÁ, V., pozn. 10., s. 16.

2 Španělské Vánoce

Španělské Vánoce se slaví ve dnech od 24. prosince do 6. ledna, stejně jako ve většině křesťanských zemí. Jsou specifické tím, že děti dostávají dárky během tohoto období dvakrát, poprvé v noci z 24. na 25. prosince od Papa Noel²⁸ a podruhé dne 6. ledna od Tres Reyes²⁹. Pro většinu Španělů však Vánoce začínají vánoční loterií, která se koná 22. 12.

Již v polovině listopadu se pomalu začíná objevovat vánoční výzdoba. Ulice se zdobí barevnými vánočními světly, ve výlohách je velké množství zabalených dárků, na ulicích samozřejmě najedeme mnoho pouličních prodejců, prodávajících pečené kaštiny, betlémy, vánoční stromky či červené hvězdy. Španělské Vánoce jsou ve znamení hudby, zpěvu a tance, proto můžeme během vánočních svátků vidět v barech, v kavárnách, na ulicích a v kostelech mnoho lidí, kteří tancují a zpívají. Tancují se lidové tance, např. bolero a sevillana³⁰.

Obrázek 1: Tanec Sevillana³¹

Vánoční trhy začínají 26. listopadu a končí až na Silvestra, dne 31. prosince. Vánočním trhům opět dominuje pestrobarevná vánoční dekorace, mezi oblíbené dárky, zde kupované, patří nejen bižuterie, oblečení a jídlo, ale také pestrobarevné hračky, které mají za úkol navodit atmosféru přicházejícího karnevalového času. Stánky mají otevřeno od deseti hodin ráno a zavírají večer okolo dvacáté první nebo dvacáté druhé hodiny. Na trzích si řada lidí

²⁸ Ježíšek

²⁹ Tři Králové

³⁰ Lidový tanec, který pochází z města Sevilla a tančí se během většiny slavností.

³¹ *Cultural perspective* [online]. 4. 4. 2016 [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: <http://emilysnowculturalperspectives.blogspot.com/2016/04/sevillana-dance.html>.

kupuje losy do loterie, jmelí nebo si vychutnává křupavé Churros³², které si namáčí v horké čokoládě.

Obrázek 2: Churros a horká čokoláda (vlastní foto)

Důležitým a zároveň neodmyslitelným symbolem španělských Vánoc je Sorteo de la Lotería de Navidad³³, která se každoročně koná 22. prosince. V tento předvánoční čas se lidé schází v barech, na ulicích a na vánočních trzích. Pro děti toto období znamená pomalu se blížící vánoční prázdniny a toužebné očekávání nadílky dárků od Papa Noel a Tres Reyes.

Ve Španělsku je zvykem, že si rodina připravuje vánoční dekorace již mezi šestým a osmým prosincem. V žádné domácnosti nesmí chybět vánoční věnec na stole a na dveřích, neodmyslitelnou součástí slavnostní výzdoby je Betlém, který představuje scénu narození Ježíše Krista. Betlémy se nachází také na náměstích ve městech, u vchodu do domů i ve výlohách obchodů či před kostely.

Ve dnech 25. prosince, 1. a 6. ledna se v chrámech koná „*adorace Dítěte, líbání Jezulátka z jesliček*“³⁴. Jesličky a betlémy Španělé zbožňují a mají pro ně hned čtyři výrazy, kterými jsou el Pesebre³⁵, el Belén³⁶, el Nacimiento³⁷ nebo el Calvario³⁸.

³² Sladké fritované pečivo

³³ losování vánoční loterie

³⁴ Vavřínová, V, pozn., 10. s. 217

³⁵ Lidové jesličky

³⁶ Kostelní jesle

³⁷ Šlechtické jesle

³⁸ Postní jesle

Obrázek 3: El pesebre de la Navidad – Jesličky³⁹

2.1 Vánoční období 22. prosinec – 6. leden

2.1.1 22. prosinec – Sorteo de la Lotería de Navidad

22. prosince je ve Španělsku dnem velkého veselí, nejenže dětem začínají vánoční prázdniny, ale navíc se koná losování vánoční loterie. Tuto tradici dodnes dodržuje mnoho lidí, kteří si kupují jednotlivé losy a doufají, že vyhrají velké množství peněz a stanou se dalšími milionáři Španělska. První cena v loterii se nazývá el Gordo de Navidad neboli tloušťík.

Loterie byla ve Španělsku zavedena králem Karlem III. již v roce 1763 a pravidla, která jsou platná dodnes, pocházejí z devatenáctého století. Jejím základním úkolem bylo a je zvýšení příjmů do státní pokladny bez nutnosti zavádění nových daní a poplatků. Od roku 1771 vyzpěvují výherní čísla děti ze školy Colegio madrileño de San Ildefonso, malí zpěváčci jsou ve Španělsku známí jako los niños de la suerte, což znamená děti štěstí.⁴⁰

³⁹ RedHistoria: *Historie de las Religiones* [online]. 2. 12. 2017 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://redhistoria.com/historia-la-navidad-la-historia-del-belen-pesebre/>.

⁴⁰ FLORES ARROYUELO, Francisco Jose. *Fiestas de ayer y de hoy en Espana*. Madrid: Alianza Editorial, 2001. ISBN 84-2067-213-0, s. 30-40.

Obrázek 4: Los niños de la suerte, el Sorteo de Lotería de Navidad, rok 2010⁴¹

Losování se provádí tradičním způsobem, ve velkém losovacím bubnu jsou umístěny všechny losy, ze kterých se losuje. Celkem je každoročně vydáno 15.300.000 losů a celý tah je rozložen na 180 losovaných sérií, přičemž každá série obsahuje 85.000 losů. Jeden los do velké loterie stojí 200 euro, zakoupit lze např. desetinu losu za 20 eur. Celková emise činí 3.060.000.000 eur. Mezi výherce je rozděleno 70 % vsazených částek, jedná se tedy o sumu více než dvě miliardy eur.⁴²

První cena v loterii činí 3 miliony eur, dále se losuje cena druhá, 1 milion eur a třetí cena je 500 tisíc eur. Losují se také dvě čtvrté ceny a osm cen pátých. Zbytek výher je rozdělen na menší částky.

⁴¹ *La Vanguardia: Lotería de Navidad: Los Niños de San Ildefonso, los rostros de la suerte* [online]. 19. 12. 2012 [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: <https://www.lavanguardia.com/ocio/20121219/54356487027/loteria-de-navidad-ninos-san-ildefonso-rostros-suerte.html>.

⁴² FLORES ARROYUELO, F. J., pozn. 40. s. 30-40.

Obrázek 5: Los el Sorteo de Lotería de Navidad (desetina losu), rok 2016⁴³

2.1.2 24. prosinec – La Nochebuena

Ve Španělsku se Štědrý den nazývá La Nochebuena. Je to den, kdy si křesťané na celém světě připomínají narození Ježíše. V tento den se, podobně jako u nás, rodina schází a všichni se společně podílejí na přípravě slavnostní štědrovečerní večeře, celý den jsou spolu a užívají si vánoční atmosféry. Štědrý den je tak pro všechny členy rodiny, kteří spolu nežijí v jedné domácnosti, příležitostí, aby se potkali a Štědrý den strávili spolu, v rodinném kruhu. Během celého dne lidé zpívají vánoční koledy, hodují a chodí na procházku. Ve Španělsku neexistuje, aby byl kdokoli během Štědrého večera sám.

Při štědrovečerní večeři si každý najde své oblíbené jídlo, neboť se jí krocan, nejrůznější druhy plodů moře, ryby např. treska obecná či mořský vlk, kachna, jehněčí, vepřové i krůtí maso, které je pečené nebo plněné a podává se s opečenými brambory a různými omáčkami. Při večeři nemůžou chybět ani dezerty, mezi typické španělské vánoční dezerty patří marcipánové figurky, sušené ovoce, el turrón, el polvorón a el mantecado. Nejtypičtějším nápojem, který se při štědrovečerní večeři pije, je cava, španělské šumivé víno, které bychom mohli přirovnat k šampaňskému. Dále se pije cider nebo víno.

⁴³ Wikipedia: *Español: Lotería Nacional, España* [online]. 23. 12. 2016 [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lotería_Nacional,_España,_Navidad_2016_02.JPG.

Obrázek 6: Španělské vánoční cukroví – el turrón, el polvorón a el mantecado⁴⁴

Ve Španělsku je zvykem, že děti dostávají dárky v noci z 24. na 25. prosince. Hned po večeri si jdou lehnout, aby jim je Papa Noel mohl nechat pod stromečkem. O půlnoci Španělé chodí na tradiční vánoční mši, která se jmenuje La Misa del Gallo. Celá mše je oslavou narození Ježíše Krista a trvá devadesát až sto dvacet minut. Španělská mše se velmi podobá mši české.

2.1.3 25. prosinec

V tento den se připomíná narození Ježíše Krista v Betlémě. Ráno děti objevují dárky, které jim Papa Noel nechal pod stromečkem. Celá rodina se opět schází a pokračuje se v oslavách, jídle a pití. Na stolech se kromě jiných objevují stejné pokrmy i nápoje, jenž se konzumují při štědrovečerní večeri. Obvykle se i tato oslava koná v domě, ve kterém se rodina sešla předešlého večera.

Tento večer je velmi důležitý pro Katalánce, protože se koná slavnostní večere, která se týká pouze blízké rodiny a je v Katalánsku nazývána El dinar de Nadal a je mnohem důležitější než večere na Štědrý den.

Mezi jídla, typická právě pro tento den, patří polévka galetů a escudella. Na polévku se připraví silný kuřecí vývar, do kterého jsou přidány těstoviny ve tvaru mušle, podle nichž obdržela polévka svůj název. Toto jídlo bylo v minulosti oblíbené především za chladných zimních večerů, protože se jím všichni zahřáli v době, kdy byla velmi chladná zima a dnes je tento pokrm tradiční polévkou, která se 25. prosince podává. Typicky katalánským jídlem

⁴⁴ AS: *Deporte y vida* [online]. 25. 12. 2017 [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: https://as.comdeporte yvida/2017/12/25/portada/1514199978_280916.html.

tohoto významného dne je escudella, připravená z kuřecího, telecího, hovězího a vepřového masa, luštěnin a zeleniny, případně klobás, jitrnic a jeliť. Zajímavostí je, že někteří jedí polévku a escudellu dohromady, jiní jako dvě samostatná jídla a v některých rodinách je escudella podávána s omáčkou a spíše připomíná guláš. Tento tradiční pokrm katalánské kuchyně patří k nejstarším jídlům v Evropě, v současné době jej rodiny připravují pouze na Vánoce, protože se jedná o vysoce kalorický pokrm.

Obrázek 7: Polévka galetů a escudella⁴⁵

I v tento den se servírují typické sladké dezerty, ke kterým patří především marcipánové figurky, turrón, sušené ovoce a polvorón.

2.1.4 26. prosinec – *San Esteban*

San Esteban je křesťanský svátek, který se slaví 26. prosince pouze v Katalánsku a na některých španělských ostrovech. Svátek San Esteban je den křesťanského svatého, který se slaví den po Vánocích (26. prosince) v katolické církvi a 27. prosince v církvi slovansko-byzantské. V tento den je připomínán svatý Štěpán, první křesťanský mučedník. Pro Katalánce je nejdůležitějším vánočním svátkem, který slaví ve stejném duchu jako zbytek Španělska Štědrý den.

⁴⁵ *World Food Guide* [online]. 23. 10. 2016 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: http://worldfood.guide/dish/escudella_i_carn_d_olla/.

I pro tento svátek je typické, že se schází všichni členové rodiny a připravují slavnostní jídlo na večer. V připravovaných pokrmech je potřeba využít všechna jídla, která se nesnědla při štědrovečerní večeři. Podle katalánské tradice by se ze zbylého jídla měly vytvořit plněné závitky, Canelons de roba vella.

2.1.5 28. prosinec – *El día de los Santos Inocentes*

Na 28. prosince připadá den El día de los Santos Inocente neboli Den svatých neviňátek, který připomíná Herodovo vraždění dětí. Starozákonní proroctví říkalo, že když se v Izraeli objeví nová hvězda, narodí se nový král, který bude vládnout nad všemi národy. Herodes, judský král, proto nechal zavraždit stovky chlapců ve věku do dvou let poté, co se dozvěděl, že se v Betlémě narodil Mesiáš. I u nás byl dříve tento den znám jako svátek Mlád'átek nebo Betlémských neviňátek, kdy se hrály hry o Herodovi a podle pověry nesměly pradelny práť prádlo, protože by ho máchaly v krvi zabitých dětí.

Ve Španělsku se tato tradice ve středověku změnila na den, který by se měl strávit nevinnými vtípkami, způsob slavení tohoto dne tedy připomíná náš apríl. V novinách jsou publikovány nepravdivé zprávy, v televizi a v rádiu vysílají zábavné programy, ve kterých jsou zesměšňovány populární osobnosti, herci, zpěváci a politici. Také jsou organizovány sbírky pro handicapované či nemocné děti.

2.1.6 31. prosinec – *La Nochevieja*

La nochevieja⁴⁶ je poslední nocí v roce. Rodiny se scházejí, aby oslavili starý rok, ale zároveň aby přivítali přicházející rok nový. Stejně jako ve většině ostatních zemí jde o poslední noc v roce a její průběh není stejný jako ostatní dny vánočních svátků, neboť lidé většinou nejsou doma, v kruhu rodinném, ale oslavují spíše venku. Mnoho Španělů navštěvuje velké restaurace, které nabízí večeři a tanec, tento večer je známý pod pojmem cotillón⁴⁷. Mladí lidé tuto noc většinou tráví se svými kamarády, aby společně oslavili Nový rok. Všichni si připijí cavou nebo ciderem.

Ve Španělsku existuje tradice pojídání dvanácti kuliček hroznového vína, číslo dvanáct symbolizuje dvanáct měsíců následujícího roku a charakterizují šťastný a úspěšný celý nadcházející rok. Španělé vždy polknou jednu kuličku vína s každým odbitím půlnoci, pokud

⁴⁶ Silvestr.

⁴⁷ Slavnost s tancem.

by se jim ji nepodařilo polknout či by se potřísnili její šťávou, úspěšný rok by je nečekal. Tradičně se po večeři lidé schází na náměstí Puerta del Sol v Madridu a hrozno polykají zde. Nachází se zde hodiny, při jejichž odbíjení všichni Španělé provádí tento novoroční zvyk. Ti, kteří do Madridu nemohou osobně, vše sledují v televizi a prostřednictvím obrazovky tak jsou s Madridány na náměstí před bránou přítomni a hrozno polykají u sebe doma. Tradice jíst hrozny koncem roku vznikla v roce 1909, kdy se v provincii Alicante urodil nadbytek hroznů, a všichni je proto konzumovali ve větším množství.

Obrázek 8: Dvanáct kuliček hroznového vína⁴⁸

V tento den je běžné mít na sobě oblečení nebo nějakou věc v červené barvě, která znamená, že její nositel vykročí do nového roku tou správnou nohou a zároveň mu tato barva přinese hodně štěstí. Pro zamilované páry je důležité vložit do sklenky s cavou nebo ciderem, kterou si připijí po večeři, zlaté snubní prsteny, jejich láska tak bude pevná minimálně celý nadcházející rok.

Obrázek 9: Přípitek na pevnou lásku⁴⁹

⁴⁸ *Ail Madrid* [online]. 29. 12. 2016 [cit. 2018-08-12]. Dostupné z: <http://ailmadrid.blogspot.com/2016/12/new-years-eve-in-madrid.html>.

Každoročním problémem v tento den o půlnoci je zhroucení telefonních linek, protože všichni chtějí volat svým známým, se kterými nemohli Silvestr oslavit a popřát jim mnoho štěstí, zdraví a úspěchů do nového roku.

2.1.7 6. leden – *Día de los Reyes Magos*

Již v evangeliu svatého Matouše jsou zmíněni mudrci, kteří přišli z východu, aby hledali nového krále, který se právě narodil.⁵⁰ Předpokládá se, že byli vzdělání, mudrcové, v onom čase byli nazýváni kouzelníky, protože sledovali hvězdu, která předznamenávala příchod nového krále. Přicházeli s dary pro toho, který se měl narodit. Tradice je popisuje jako laskavé krále; Melchor⁵¹ byl starý muž s bílými vousy. Jeho darem pro Ježíše bylo zlato, které představuje jeho skutečnou povahu, Gaspar⁵² byl mladík, jeho darem bylo kadidlo, které představuje božskou přirozenost Ježíše a Baltasar⁵³, muž černé pleti, přinesl Ježíšovi jako dar myrhu, což symbolizuje jeho utrpení a budoucí smrt.⁵⁴

Odpoledne 5. ledna se koná tradiční tříkrálový průvod *Cabalgata de Reyes Magos*, který prochází celým městem či městskou částí a končí zpravidla na hlavním náměstí. Tři králové se svou družinou prochází ulicemi a hází dětem bonbony, čokoládu a jiné drobnosti. Děti průvod zdraví a prosí o dárky, které jim Tři králové mají večer přinést. Velmi často jsou v průvodu vidět i velbloudi, protože jejich veličenstva pochází z východu. Průvod Tří králů obvykle dojde k radnici, kde králové řeknou pár slov všem dětem.

V noci z 5. na 6. ledna dostanou děti další dárky. Pro všechny je to velmi magická noc, je dokonce významnější než noc z 24. na 25. prosince. Děti často nemohou usnout, jsou nedočkavé a velmi se těší na dárky, které dostanou druhý den ráno. Dárky jim Tři králové nadělují do připravených botiček, které děti nechávají na dobře viditelném místě doma a poté se ukládají ke spánku s představou, že až se ráno probudí, tak bota bude plná dárků, které jim tam nechali Melchor, Gaspar y Baltasar neboli Tři králové. Děti jim, jejich průvodu a velbloudům také nechávají vedle svých bot připravené jídlo.

⁴⁹ *Spain Life Exclusive* [online]. 22. 12. 2016 [cit. 2018-08-12]. Dostupné z: <http://spainlifeexclusive.com/new-year-spain/brindis-alianza-fin-de-ano/>.

⁵⁰ *Česká biblická společnost: Biblenetz - Matouš 2* [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z: <http://www.biblenet.cz/b/Matt/2#v1>.

⁵¹ Melichar

⁵² Kašpar

⁵³ Baltazar

⁵⁴ GIMÉNEZ, Teresa. *Tres reyes y un deseo: y una carta para los reyes magos*. Barcelona: Beascoa, 2008. ISBN 978-84-4882-831-8., s. 9.

Děti by v okamžiku, kdy jejich dům navštíví Tři králové, měly hluboce spát. Pokud spí dobře, dostanou dárky, o které si napsaly ve svých dopisech. Když ale nespí, obdrží pouze sladké uhlí.

Celý den, 6. ledna, si děti hrají s hračkami, které jim nadělili Tři králové. Tradiční jsou také návštěvy příbuzných, aby si vyzvedli dárky, které jim u nich Tři králové nechali. Vánoční čas končí a 7. ledna začíná dětem škola.

Většina Španělů jí 6. ledna El roscón de reyes, což je typický sladký koláč, který se na tento významný den připravuje. Těsto se upraví do tvaru prstenu a ozdobí se kousky kandovaného ovoce, které představuje rubíny a smaragdy, které zdobily barevné pláště Tří králů z východu. V těstu je někdy ukryto malé tajemství, kterým může být jakákoli sladkost, např. bonbon, čokoláda, marcipán nebo malá hračka pro děti.

Obrázek 10: El roscón de reyes⁵⁵

2.2 Vánoční zvyky a symboly

2.2.1 Betlém

Jednou z nejznámějších tradic adventu jsou buď jesličky, které zobrazují místo narození Ježíše, nebo betlém, kde se kromě jesliček samotných nachází i další postavy, mezi něž patří pastýři, lidé přicházející poklonit se malému Spasiteli a Tři králové, nesoucí mu dary. Tyto tradiční symboly lze najít v centrech měst a vesnic, ve výlohách obchodů a často i ve zmenšené formě v domácnostech. V některých městech jsou organizovány soutěže

⁵⁵ *Mujer elite* [online]. [cit. 2018-08-12]. Dostupné z: <https://www.mujerdeelite.com/articulos/3704/como-preparar-el-roscón-de-reyes>.

o nejkrásnější betlém a v některých vesnicích lze v noci 24. prosince navštívit živé betlémy s herci a zvířaty.

Tradice stavění betlému je známá již od třináctého století, kdy svatý František z Assisi vytvořil první betlém uvnitř jeskyně, kam umístil jesličky s figurkou Ježíše Krista, živého vola a mulu. V roce 1223 zde celebroid vánoční mši, kterou chtěl blíže poukázat na prosté podmínky, do nichž se Spasitel narodil. Mše se účastnilo pouze několik věřících, měla však velký úspěch a brzy se o ní dozvěděli lidé po celé Itálii. Do Španělska se tato tradice dostává až v osmnáctém století, kdy ji začal praktikovat král Carlos III., který se vánoční mše účastnil v Neapoli, a uchvátila jej.⁵⁶

Nejen Španělé, ale i turisté z celého světa navštěvují vánoční trhy ve velkých španělských městech. K těm nejnavštěvovanějším patří katalánské trhy Santa Llúcia de Mur nebo před katedrálou Sagrada Familia v Barceloně. I zde jsou postaveny nádherné jesličky a umocňují tak předvánoční atmosféru.

Podle katalánských tradic najdeme v postaveném betlémě také specifickou sošku zvanou caganer. Jedná se o postavu rolníka nosícího barretinu⁵⁷ a většinou kouřícího dýmku. V dnešní době může představovat muže i ženu, nejčastěji jsou zobrazováni politici, sportovci a významné osobnosti kulturního života, nikdo není ušetřen, proto je možné spatřit caganera v podobě anglické královny, amerických prezidentů či papeže. Podle katalánského etnologa a folkloristy Joana Amadesa soška pochází z konce osmnáctého století. Dnes se jedná o jeden ze základních symbolů katalánských Vánoc a rozšiřuje se nejen do celého Španělska, ale také do zemí Latinské Ameriky.⁵⁸

⁵⁶ ANGELES SÁNCHEZ, María. *Guía de fiestas populares de España*. Madrid: Tania, S.A., 1981. ISBN 84-300-6215-7, s. 190-208.

⁵⁷ katalánská čapka

⁵⁸ LLATES. *Las fiestas populares barcelonesas*. Barcelona: Ediciones Alba, S.A. Barcelona, 1944. ISBN 84-383-0030-8, s. 62.

Obrázek 11: Caganer⁵⁹

2.2.2 Živé jesličky

Po letech, kdy si farníci nadšeně stavěli betlém či jesličky ve svých domovech, kněží koncem devatenáctého a počátkem dvacátého století zjistili, že se lidé z měst začínali odklánět od Boha, přestali věřit k vyšším ideálům a být pevní ve své víře. Církev potřebovala nový impuls, něco, čím by farníky přivedla zpět k pevné víře v Boha. Tím se staly živé jesličky, na kterých participovala většina obyvatel městské čtvrti, městečka či vesnice. Každý měl svou roli, jeden rok byl hercem, další rok se stal stavitelem jeslí, jindy byl například pastýřem. Těmi nejdůležitějšími byli herci představující svatou rodinu, tedy Marie, Josef a právě narozený Ježíš. Živých jesliček se samozřejmě účastnila i domácí zvířata, do velkých měst k tomuto účelu většinou dovezená z okolních vesnic.

2.2.3 Koledování – *El aguinaldo*

Štědrý večer 24. prosince, je určen chudým dětem či dětem bez rodičů, které žijí v dětských domovech. Jejich malé skupinky prochází ulicemi měst, zvoní na zvonky a zpívají vánoční koledy, které jsou doprovázeny zambombou⁶⁰ a tamburínou. Koledy musí zpívat uvnitř domu vedle postaveného betlému a za svůj výkon si vykoledují vánoční cukroví, v některých domácnostech dostanou i peníze.

⁵⁹ Xtec: *diarijove+de8 Institut Rafael Campalans* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://blocs.xtec.cat/alumnesmesde8/2016/12/29/personatges-desconeguts-del-nadal/>.

⁶⁰ hudební nástroj, vydávající zvuk kmitáním membrány – membranofon

Obrázek 12: Hudební nástroj zambomba⁶¹

V současné době je takto pojmenován třináctý plat, který zaměstnanci firem obdrží jako vánoční dárek od svých zaměstnavatelů ve Španělsku a v zemích Latinské Ameriky.⁶²

2.2.4 Vánoční koledy

Vánoční koledy jsou zakořeněny v nejčistší tradici španělské populární hudby. Koledy jsou obvykle doprovázeny zambombou a tamburínou, jak již bylo zmíněno výše. Texty některých koled vyprávějí o událostech, které se odehrály v Betlémě nebo v Ježíšově rodině. Španělské vánoční koledy jsou rytmické a svou veselou melodií vybízí posluchače k tanci.

První koledy, tradující se mezi prostým lidem, pochází z patnáctého století a jejich texty byly většinou o lásce a byly zpívány celoročně. Teprve během sedmnáctého století dostávají ráz náboženských textů, jedna část koled oslavovala narození Ježíše Krista a získala velkou oblibu. Postupem času byly tyto koledy úspěšné až do té míry, že se začaly zpívat pouze v období Vánoc.⁶³

2.2.5 Vánoční strom

Vánoční strom je jednou z nejstarších tradic, kterou křesťané používají. Od počátku byl symbolem křesťanství; v dávné minulosti se místo stromku zdobily větvičky a měly zajistit ochranu domácnosti. V dnešní době již tuto funkci nemají, vánoční stromek je spíše dekorací,

⁶¹ Interasmundo: *Zambomba-alojamiento-erasmus-malaga* [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: <https://www.interasmundo.com/zambomba-alojamiento-erasmus-malaga-2/?lang=en>.

⁶² El Periódico: *Edición Catalunya, Edición global* [online]. 11. 5. 2014 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://www.elperiodico.com/es/economia/20140510/evolucion-y-pagas-extra-3269769>.

⁶³ SALA, Carles. *El gran libro de las Navidades*. Barcelona: La Galera, SAU, 2016. ISBN 84-2465-872-8, s. 25.

stále se ale jedná o silně zakořeněnou tradici, která je sice již dávno překonána, neměla by však vymizet.

Dříve se jako vánočního stromu využívala především jedle, lidé si ji však nekupovali, většinou ji měli zasazenou u svých domovů. Dnes každý rok lidé kupují jiný vánoční stromek, protože používají živé stromy, v mnoha domácnostech ale mají umělý strom, který jim slouží každé Vánoce po dobu několika let.

Zvyk zdobení vánočního stromku má svůj původ v 16. století a do mnoha zemí se rozšířil z německy mluvících zemí; do Španělska se dostává v průběhu století sedmnáctého. Jeho zdobení je také symbolické, dodržují se určité tvary ozdob, jejich umístění a hlavně barevná kombinace.⁶⁴

Každá barevná koule, která je umístěna na vánočním stromě, má svůj význam, ačkoli v dnešní době není běžné jej pojmenovávat. Všechny barevné ozdoby symbolizují modlitby:

- modré koule modlitby pokání
- stříbrné koule symbolizují naši vděčnost za vše, co se nám stalo během celého roku
- červené koule symbolizují vše, o co budeme po Vánocích žádat
- pozlacené koule symbolizují chválu, které zpíváme v průběhu slavností.

Rozsvícená světla znamenají příchod světla, což znamená zjevení Pána. V minulosti bylo symbolizováno rozsvícenými svíčkami, později prskavkami a dnes velmi často umělým elektrickým osvětlením.

Vrcholem každého vánočního stromu je jeho špička. V dnešní době se zdobí kometou, nejen proto, že takto strom zdobili naši předkové, ale jde i o symbol toho, že hvězda je nejdůležitější ozdobou, která povede Tři krále (Reyes Magos) do Betléma.

Dárky, které jsou pod stromem umístěny, symbolizují množství darů, které Bůh lidem poskytuje k jejich spáse a jsou to dary, které by měli sdílet se svými rodinami a přáteli.

⁶⁴ TELVA: *TELVA. NAVIDAD. GUIA TELVA. DECORACION, BELLEZA, COCINA, MODA, VIAJES*. 2006, (1), s. 38.

2.2.6 Adventní věnec

Tradice výzdoby španělských domovů adventním věncem není tak stará, pochází až z devatenáctého století z německých kořenů. Každý rok v prosinci si lidé natrhali zelené větve a z nich vytvořili prokládané kruhy, které nazývali věnec. Podoba připomínala korunu, kterou nosil římský panovník Julius Caesar. Později se na adventním věnci objevily čtyři svíčky. Světla zapálených svíček pro křesťany znamenala příchod světla a život Spasitele.

Dnes se adventní věnce vyrábí z větviček borovice, jedle či smrku, mají tvar kruhu, což symbolizuje věčnost, protože nemá ani začátek ani konec, proto musí být naše láska k Bohu stejná, nekonečná. Svým tvarem připomíná korunu; je ozdobená čtyřmi svíčkami, které se postupně zapalují každou prosincovou nedělí. Při zapálení každé ze čtyř svíček se pronáší jiná modlitba. Zapálení poslední, čtvrté svíčky symbolizuje příchod Božího syna na Zemi.

V minulosti měly svíčky na věnci různé barvy, které odlišovaly různé modlitby. Byly to fialová, červená, růžová a bílá barva:

- zelená svíčka symbolizuje nový život (narození Ježíše)
- purpurová svíčka nás učí pokání, které musíme provést během těchto čtyř víkendů
- červená svíčka nám připomíná postoj lásky, kterou musíme mít vůči Bohu
- růžová svíčka znamená radost, která se rozlévá v našich srdcích, když se dozvíme o příchodu Pána
- bílá svíčka symbolizuje čistotu Krista a těch, kteří jdou s ním.

V současné době však většina adventních věnců není taková, jaká byla dříve, protože jsou na nich všechny svíčky červené. Červená barva ale neznamena lásku k Bohu, jedná se pouze o marketingový tah, neboť věnce s červenými svíčkami patří k těm nejprodávanějším a nejběžnějším na trhu. Adventní věnce jsou kromě čtyř svíček navíc zdobeny malými ananasy, sušenými citrusy, kandovaným ovocem, skořicí a dalšími vánočními ozdobami, které svou vůní navozují atmosféru blížících se Vánoc.

Obrázek 13: Adventní věnec – vpravo klasický⁶⁵, vlevo moderní⁶⁶

⁶⁵ Veremundo: *el mejor velón del mundo* [online]. [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: <http://veremundo.com/producto/velas-de-adviento/>.

⁶⁶ *Pinterest* [online]. [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: <https://www.pinterest.cl/pin/333477547393149681/>.

3 Oslava Vánoc ve vybraných zemích latinské Ameriky

Země Latinské Ameriky se nachází na americkém kontinentu, jižně od Spojených států amerických. Mluví se v nich některým z románských jazyků, tedy španělsky, francouzsky nebo portugalsky. Kromě pevninské části tohoto kontinentu patří ke španělsky mluvícím zemím také ostrovy Malých a Velkých Antil.

Obrázek 14: Mapa Latinské Ameriky⁶⁷

3.1 Argentina

Argentinské Vánoce jsou výsledkem soužití velmi různorodého multikulturního složení obyvatelstva měst i venkova. Kreolské tradice domorodců ovlivněné příchodem Španělů mají velký vliv na obrovské kulturní bohatství, které je obohaceno i stykem s dalšími národnostními komunitami, především německou a italskou.

Symboly nadcházejících vánočních svátků jsou v Argentině vidět již v prvních dnech měsíce prosince, kdy jsou obchody zdobeny nejen barevnými světly a adventními věnci s krásnými barevnými stuhami, ale nesmí chybět ani vánoční stromek. Prosinec je v Argentině mnohem

⁶⁷ *Mundo história* [online]. 28. 10. 2011 [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: http://mundohistoria-americalatina.blogspot.com/2011/10/america-latina_28.html.

teplejší než v Evropě, proto jsou stromky vždy umělé, vyrobené z drátu nebo plastického materiálu. Stále zelené stromy se zdobí barevnými kuličkami, malými pestrobarevnými elektrickými světly či chomáčky bavlny, jejichž bílá barva napodobuje sněh.

Obrázek 15: Argentinský vánoční stromeček⁶⁸

Hluboce zakořeněnou tradicí, která je dodnes dodržována ve většině argentinských domácností, je stavění vánočního stromku dne 8. prosince, neboť se v tento den slaví svátek Panny Marie Neposkvrněné. Vedle stromečku jsou postaveny jesličky, což symbolizuje místo a čas, kde se podle evangelií narodil Ježíš, syn Boží, který byl obklopen zvířaty ve stáji, jednoduše oblečený svými rodiči Marií a Josefem a zároveň uctíván Třemi králi, které do Betléma dovedla betlémská hvězda. Jesličky jsou symbolem narození Božího syna a vánoční strom symbolizuje život.

Tradice zdobení vánočního stromku již na počátku měsíce prosince nemá v Argentině dlouhé trvání. První strom pochází z roku 1807 a byl postaven irským přistěhovalcem na veřejném náměstí; ozdobil jej pro Argentinec velmi zvláštním způsobem, podle zvyklostí, které si přivezl ze své domovské země.⁶⁹

⁶⁸ Miluji vanoce.cz: *Vánoční svátky za oceány* [online]. 27. 9. 2014 [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: <http://www.milujivanocce.cz/cs/temata/show/vanocce-ve-svete/27-vanocni-svatky-za-oceany/>.

⁶⁹ CICHELO, Rubén D. *Papá Noel y la historia de la navidad*. Buenos Aires: Ediciones Paulinas. ISBN 950-09-0471-3, s. 15-20.

Podle staré tradice slavili Keltové dne 8. prosince narození boha Frey, boha Slunce a Plodnosti, který byl keltskou kulturou uctíván. S příchodem křesťanství se církve snažila tuto pohanskou tradici vymýtit, což se jí nepodařilo, proto její oslavy zakomponovala do oslav spojených s narozením Krista.⁷⁰

Další spojení s datem 8. prosince mají slavnosti Panny Marie, matky Ježíše Krista, která byla počata bez poskvrny prvotního dědičného hříchu. Toto dogma bylo tohoto dne roku 1854 vyhlášeno papežem Piem IX.⁷¹

Strom dodnes symbolizuje Boží lásku a věčný život, jeho trojúhelníkový tvar představuje Nejsvětější Trojici, Boha Otce, Syna a Ducha Svatého. Barevné kuličky, které visí na větvích, představují známý obraz zakázaného jablka, kvůli kterému byli Adam a Eva vyhnáni z ráje. Bílá nebo barevná světla, dnes téměř nepostradatelná dekorace, představují svíčky a spojení mezi rodinami.

3.1.1 24. – 25. prosinec

25. prosinec je nejen pro Argentince speciální den, neboť celý křesťanský svět slaví narození Ježíše Nazaretského. Štědrovečerní večeře je velkou rodinnou oslavou, před kterou se členové rodiny schází a všichni se domlouvají, co budou jíst a pít. Jídlo připravují společně, proto se několik hodin před večeří sejdou a vaří oblíbené i tradiční pokrmy. Jídlo, které se nesní, se nevyhazuje, ale ponechá se k obědu následujícího dne.

Před večeří si všichni navzájem popřejí veselé Vánoce a těm, se kterými se nemohli setkat osobně, zavolají a telefonicky jim popřejí. O půlnoci děti dostávají dárky od Papa Noel, slavnostně zní sirény hasičů a setmělou oblohu zaplaví ohňostroje nesčetných tvarů a barevných kombinací.

Argentinci tuto noc oslavují velmi bujaře, party pokračuje až do svítání, lidé tančí na ulicích, náměstích či doma, mnoho mladých lidí chodí do nočních tanečních klubů, které otevírají ve 3 hodiny ráno. Celou noc všichni pokračují v pití, jedení sladkých pokrmů a pouštění raket a ohňostrojů. Někteří také vychází do ulic, kde se setkávají se svými sousedy, známými či kamarády.

⁷⁰ CICHELO, R. D., pozn. 69. s. 12-14.

⁷¹ Církev.cz: *Katolická církev v České republice* [online]. 30. 11. 2011 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/111129-neposkvrnene-poceti-panny-marie>.

Následujícího dne se vstává později, k obědu se připraví všechno jídlo, které zbylo od večere. Tento den se z důvodu vysokých teplot tráví u bazénů, na pláži, v parcích či na zahradě, rodina je opět spolu a dojírají se pokrmy ze štědrovečerní tabule.

3.1.2 *Zvyky a tradice*

Na Štědrý den se tradičně koná v chrámech a kostelech po celé zemi vánoční mše. Tou nejslavnější a nejnavštěvovanější je mše, konající se v Metropolitní katedrále v hlavním městě Argentiny v Buenos Aires a celebduje ji argentinský arcibiskup. Mše začíná ve 22 hodin.

Mezi lidové vánoční tradice patří ta, kterou dodržují babičky, podle nich se muselo nosit spodní prádlo nebo punčochové kalhoty v červené barvě, což zajišťovalo dobrý začátek přicházejícího roku. Tato tradice byla do zemí Latinské Ameriky přivezena lodí ze Španělska; barva spodního prádla se ale v jednotlivých zemích liší. Argentinky preferují barvu červenou či růžovou, Peruánky a Kolumbijky dávají přednost žluté barvě.

Svobodné ženy by měly pod vánočním stromečkem najít růžové spodní kalhotky, které si musí obléct na Nový rok. Spodní prádlo by jim mělo zajistit plodnost a štěstí. Podle mnohých by si spodní kalhotky červené či růžové barvy měly obléct všechny ženy dne 24. prosince. Prádlo jim zajistí dobré vkročení do nadcházejícího roku, dle argentinských tradic budou mít Buena onda⁷².

V předvečer silvestrovské noci si někteří lidé oblékají slavnostní oděv a věří, že i v nadcházejícím roce budou oblečení podle trendů poslední módy a vždy budou in.

Další tradice, která byla importována ze Španělska, se týká silvestrovské noci. Jedná se o požívání dvanácti kuliček buď hroznového vína či hrozinek, a to s každým úderem zvonu silvestrovské půlnoci je nutné sníst jednu kuličku vína nebo jednu hrozinku a přitom si něco přát. Aby se přání vyplnila, tak se musí přesně o půlnoci skončit s jejich požíváním.

Šťastný Bílý Nový rok – tradičně se na Nový rok lidé oblékají do bílé barvy, která představuje čistotu. Symbolicky zahání všechny nemoci a navozuje dobrý zdravotní stav v přicházejícím roce.

Také argentinské firmy dodržují svoji vánoční tradici. Na Nový rok se všechny staré dokumenty, které se již nebudou používat, vyřadí a skartují, což má symbolizovat dobré

⁷² dobrou vlnu

obchody a velký zisk v novém roce. Rozřezaný papír se vyhodí z okna, proto je na Nový rok mnoho argentinských ulic pokryto bílým papírem a vypadají jako čerstvě zasněžené.

3.1.3 Tradiční argentinské vánoční pokrmy

Během vánočních svátků je v Argentině teplo jako u nás v létě, proto mezi připravovaná jídla patří různé osvěžující zeleninové či ovocné saláty, ke kterým se podává pečené jehněčí, kuřecí a vepřové maso; neodmyslitelnou součástí štědrovečerní tabule je oblíbená argentinská hovězí pečeně. Samozřejmostí jsou i studené pokrmy, kterými jsou např. plněná krůta, sendviče, saláty či piononos⁷³. Mezi oblíbené nápoje, které se pijí u štědrovečerní večeře, patří limonáda, pivo, víno či cider. Jako dezert se jí zmrzlina, zmrzlinový pohár či ovocný salát.

Obrázek 16: Piononos⁷⁴

Po přípitku se obvykle jí všechny druhy sladkých pokrmů, mezi které patří nugáty, bonbóny, sušené ovoce, ořechy, mandle, pan dulce⁷⁵ a turrones.

⁷³ argentinské sladké či slané rolády

⁷⁴ Je cuisine donc je suis: *Cocino, Luego Existo* [online]. 25. 11. 2014 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <http://jecuisinedoncjesuis.com/piononos-con-sardinas-y-otro-vegetariano/>.

⁷⁵ sladký chléb, tradiční specialita z Itálie – Panetone, pocházející z města Milán, obsahující kandované ovoce, ořechy, mandle a hrozinky

3.2 Mexiko

V Mexiku jsou Vánoce velmi významnou náboženskou tradicí; začínají první adventní nedělí, ve které si věřící přinesou do kostela k požehnání ozdobený adventní věnec s pěti svíčkami, tři z nich jsou fialové, jedna je růžová a jedna bílá. Každou nedělí se zapálí jedna svíčka na věnci a členové rodiny se u ní modlí; tento rituál probíhá až do Vánoc, kdy se při štědrovečerní večeři zapálí poslední, pátá svíčka.

3.2.1 *La posada navideña*

Od 16. do 24. prosince se rodiny a přátelé schází v hostinci a konají se slavnosti s názvem *La posada navideña* – doslova Vánoční hostinec či Vánoční ubytování. Tato setkání jsou nedílnou součástí mexických tradic a dodnes se jedná o symbol jednoty, pospolitosti, míru, rozjímání a rodinné zábavy s přáteli. Oslavy se později rozšířily i do dalších zemí po celém americkém kontinentu; slaví se devět dní před příchodem Vánoc, neboť v tuto dobu podle evangelií Marie a Josef před narozením Ježíše putovali z Nazaretu do Betléma a dům od domu hledali ubytování, ve kterém by Marie mohla v klidu porodit. Když nenašli místo v hostinci, našli útočiště ve chlévě, který jim přenechali dobrotiví lidé.

Původní obyvatelé Mexika v těchto dnech oslavovali zrození boha Huitzilopochtli⁷⁶; indiáni organizovali mnoho různých festivalů a rituálů, které se konaly v Panquetzalitzli v posledních dvaceti aztéckých kalendářích, které zahrnovaly oslavy od 17. prosince do 5. ledna. Slavnosti byly změněny františkány v okamžiku, kdy zjistili, že se termín indiánských oslav shoduje s termínem evropských oslav Vánoc a křesťanské oslavy začaly nahrazovat postavy bohů a idolů domorodých rituálů. Pouti, tance i rituály, připomínající narození el Niño Sol⁷⁷ se shodovaly s katolickou tradicí narození el Niño Dios⁷⁸, dochází tak k promísení domorodých a katolických prvků, které se staly typickým projevem náboženského synkretismu v Mexiku.⁷⁹

Řádový bratr Toribio de Motolinía popisuje vánoční oslavy roku 1541; domorodci zdobili kostely květinami a bylinami, po podlaze rozhazovali bylinu juncia⁸⁰, již při vstupu do chrámu tančili a zpívali a každý z nich nesl v náručí kytici květin. První křesťanské oslavy se konaly roku 1587 v městečku Acolman ve státě Mexiko, kdy papež Sixtus V. zmocnil bratra

⁷⁶ patron města Tenochtitlán, mezoamerický bůh nejen lidských obětí a války, ale také bůh slunce

⁷⁷ dítě Slunce

⁷⁸ dítě Boha

⁷⁹ RUBLÚO, Luis. *Letra que cantaron los ángeles : historia y símbolos de la navidad mexicana*. Mexiko, 1971, s. 15.

⁸⁰ šáchor

Diega de Soriu ke konání vánoční mše v Novém Mexiku, ve které byly představeny scény z narození Ježíše; došlo tak ke smísení indiánských tradic s římsko-katolickými prvky, neboť při mši byly zapáleny ohně, zpívaly se písně místního obyvatelstva a všude bylo hodně světla.⁸¹

I v současnosti jsou las posadas velmi populárními oslavami, které se v zemi slaví v závislosti na místě konání a mění se i v průběhu času; nejčastějšími aktivitami jsou vánoční pastorály, rozbíjení piňaty (viz níže), zpěv tradičních vánočních koled, zapalování barevných ohňostrojů a svíček. Nedílnou součástí jsou stoly bohatě prostřené sladkostmi, kandovaným a sezonním ovocem, především mandarinkami, pomeranči, limetkami a tejocote, neboli indiánskými jablky; pije se vánoční punč. Samozřejmostí jsou také los aguinaldos, malé dárečky se sladkostmi pro děti. Vybraný pár s dítětem v náručí zobrazuje Marii, Josefa a právě narozeného Ježíše, hosté uvnitř hostince musí poutníkům prostřít u svého stolu a zpívat jim litanii do té doby, než pár místnost opustí.

Aktivitou, která nejvíce symbolizuje las posadas (hostinec, ubytování), je rozbíjení piňaty; jedná se o hliněné nádoby plné překvapení, které jsou zcela zakryty balicími papíry výrazných barev, což je spojováno s pokušením, zatímco sedm vyčnívajících vrcholů představuje sedm smrtelných hříchů.⁸² Zavázané oči hlavního aktéra při rozbíjení piňaty představují víru, uchopení dřevěné tyče znamená Boží pomoc; přihlížející radí, jak správně piňatu zasáhnout, tím se bojuje proti hříchu. Při jejím rozbití se na zem vysypou sladkosti a ovoce, což symbolizuje nebeské dary za to, že zlo bylo překonáno.

⁸¹ RUBLÚO, L., pozn.79., s. 20.

⁸² pýcha, lakomství, závist, hněv, smilstvo, nestřídmost a lenost

Obrázek 17: La piñata⁸³

V dnešní době piňaty rozbíjí většinou malé děti. Plné zabalené hliněné nádoby jsou zavěšeny do výšky na vhodném místě, nejlépe na zahradě nebo terase; nádoby je nutné zavěsit tak, aby se s nimi dalo manipulovat, byl k nim snadný přístup a nemohlo se při jejich rozbíjení nic zničit. Jeden nebo dva silní muži uchopí lano, na kterém je piñata zavěšena, vybere se nejmenší dítě, kterému jsou zavázány oči šátkem; do ruky uchopí dřevěnou tyč a třikrát se zatočí dokola, aby ztratilo orientaci. Muži, obsluhující piñatu s ní pohybují nahoru a dolů, aby bylo obtížnější ji zasáhnout; po jejím rozbití propuká všeobecné veselí. Postupně piňaty rozbíjí všechny děti, které na večírku jsou.

Zatímco se rozbíjí piñata, hostitelé rozdávají hliněné nádoby plné lahodných pokrmů a punčů vyrobených z ovoce např. z jablek, pomerančů, švestek, guavy⁸⁴, třtinového cukru, vody a bílého cukru; pro starší je připraven bílý rum či tequilla. Vše je doprovázeno buď živou či reprodukovanou hudbou mariachi. Samozřejmě nesmí chybět ani ohňostroj s raketami, který je za těchto prosincových nocí slyšet ve všech městech a vesnicích.

⁸³ Melodijolola: *Cómo hacer tu propia piñata para las posadas* [online]. [cit. 2018-10-28]. Dostupné z: <http://www.melodijolola.com>.

⁸⁴ ovoce stromu kvajávy hruškové, pocházejícího z Jižní Ameriky

3.2.2 24. prosinec

Na Štědrý den 24. prosince se každý účastní půlnoční mše (Misa de gallo), po které se rodiny vrací do svých domovů na vánoční večeři s přítelem, který nemá vlastní rodinu. Tím nejdůležitějším aktem Štědrého dne je položení malého Ježíše do jesliček.

Štědrovečerní večeře se může skládat z krevetového vývaru, plněného krocana (existuje mnoho receptů), tresky, vepřové kýty, marinovaných žebírek, jablečného salátu, těstovin a dezertu, který si každý vybere sám.

3.2.3 Nový rok

Pokud se jedná o Nový rok, oslava je velmi podobná Štědrému dni, pouze o půlnoci si všichni připijí a jedí dvanáct kuliček hroznového vína, což představuje dvanáct měsíců v následujícím roce. S každým spolknutým hroznem v duchu vysloví nějaké přání.

Existuje také mnoho pověr, týkajících se oslav Nového roku; má se například nosit červené spodní prádlo, které přinese štěstí v lásce, dům se má zametat směrem ven, aby se odháněly špatné vibrace, pro štěstí v nadcházejícím roce je nutné vložit peníze do bot, či s kufrem obejít několik sousedních ulic, aby se v průběhu nového roku cestovalo.

3.2.4 Vánoční hvězda

Druh květiny Poinsettie, která se jmenuje Cuetlaxóchtli⁸⁵, pocházející z Mexika, byla vypěstována starými indiány a dnes symbolizuje Vánoce, protože kvete pouze v tomto období. V Mexiku před španělskou kolonizací byla květina používána jako léčivá rostlina, která například pomáhala matkám mít dostatek mléka nebo se používala ve formě obkladů na zmírnění kožních problémů. Byla také symbolem nového života, do kterého vstoupili válečníci zabítí během bitvy.

Na konci devatenáctého století se vánoční hvězda objevila v Evropě a stala se symbolem Vánoc; v prosinci roku 1899 byla bazilika svatého Petra ve Vatikánu zdobena červenými vánočními hvězdami.⁸⁶

⁸⁵ v jazyce nahuatl (aztéčtina) znamená toto slovo „uvadající květina“

⁸⁶ RUBLÚO, L., pozn. 79., s. 40.

3.2.5 *Lednové svátky*

Dne 5. ledna všechny mexické děti píší dopis Třem králům, aby jim přinesli hračky, které si přejí. Někteří své přání posílají balónem do nebe a jiní ho nechají v botě vedle vánočního stromku, aby druhý den ráno našli pod stromečkem vysněné dárky.

6. ledna se také krájí *La rosca de reyes*⁸⁷, ve které je zapečeno několik malých panenek, představujících Boží dítě; ten, kdo ji ve svém kousku dezertu najde, by měl všechny pozvat na tamales a atole na oslavu Hromnic dne 2. února. Tradiční sladký koláč je velmi podobný koláči, který se jí na Tři krále ve Španělsku.

2. února, na Hromnice se připravují tradiční tamales, což je typické mexické jídlo. Jsou to závitky, které se vyrábí z kukuřičného těsta; tyto závitky mohou být připravovány naslano nebo nasladko. Můžou být plněné buď masem v rajčatové omáčce, nebo hrozkami a cukrem. Vše je na konec zabaleno do kukuřičných listů.

3.2.6 *Pastorely v Mexiku*

Jsou to typická divadelní představení vánočního období; jejich hlavními postavami jsou pastýři, ďábel a archanděl Gabriel. Divák se setkává s ironickým mexickým smyslem pro humor, neboť hlavní roli hraje ďábel, součástí představení jsou písničky, vtipy a diskuse s archandělem. Tato malá představení jsou plná anekdot a přísloví, které jsou pro Mexičany typické.

Zápletka pastorely je jednoduchá, někteří pastýři se snaží jít do Betléma, aby uctili právě narozené Boží dítě, ale skupina ďáblů jim do cesty klade všemožné překážky, aby jejich cestě zabránili. Nakonec pastýři všechny nástrahy překonají, ďábel je poražen svatým Michaelem a pastýři předávají dary Svatému dítěti, uspí ho a zpívají mu vánoční koledy. Všichni přítomní políbí Ježíška a za zpěvu koled se loučí s diváky.

3.2.7 *Tradiční mexické vánoční pokrmy*

Večeře na Štědrý den se v podstatě neodlišuje od večeře všedních dnů. Nejtypičtějšími vánočními předkrmy jsou vánoční salát a krabí palačinky. Mezi základní mexické vánoční

⁸⁷ kynutý koláč ve tvaru věnce, ozdobený kandovaným ovocem a mandlemi

pokrmu patří např. kuřecí a vepřové maso, krůta, hovězí steak a sušené ryby. Také v gastronomii je patrný vliv Španělska, neboť se zde připravuje paella z mořských plodů.

Velkou roli na slavnostní vánoční tabuli hraje vepřové maso, které je připravené na mnoho způsobů. Na mnoha místech je velmi tradiční příprava vepřové kýty. Mezi další vánoční mexické pokrmy patří krocan, jež bývá připravován na mnoho způsobů. Při štědrovečerní večeři nesmí chybět ani kuře; mezi nejoblíbenější recepty patří kuře v ananasu, v chili omáče, kuřecí sendvič nebo studený kuřecí koláč.

3.3 Peru

Pro mnohé jsou Vánoce nejoblíbenějším obdobím roku, liší se pouze zvyky a tradicemi, které se v dané zemi či oblasti dodržují. V Peru je nejdůležitějším dnem Štědrý den, který se obvykle slaví v domě prarodičů. Zatímco si děti hrají a pouští rachejtle na ulicích, dospělí připravují slavnostní večeři a dárky, které se rozbalují o půlnoci, tedy až po uložení malého Ježíška do jesliček při jeho narození; před vánoční nadílkou se všichni členové rodiny obejmou a navzájem si popřejí hezké Vánoce. Ve vesnicích nacházejících se v Andách jsou děti tradičně oblečeny v šatech žluté barvy, která symbolizuje štěstí, ženy zametají před vchodem do svých obydlí, aby tím vyděsily zlé duchy.

První Vánoce v Peru se konaly v roce 1535 v improvizovaném vojenském táboře, postaveném pro vojáky pod velením Francisca Pizarra⁸⁸, na skrytém místě v Andách. Španělské zvyky se v této slavnosti postupně mísily s těmi andskými. Dítě přestalo být Ježíšem a stalo se Božím dítětem nebo Manuelitem.⁸⁹

3.3.1 24. prosinec

Během této noci je možné slyšet hluk z odpalovaných raket a ohňostrojů, který se o půlnoci ještě zintenzivní. Je zajímavé vidět, jak lidé procházejí ulicemi nesouce svůj talíř s krůtou čerstvě upečenou v sousední pekárně. Všude kolem je cítit opravdová vánoční atmosféra; v ulicích města se hrají a zpívají vánoční koledy a je těžké procházet úzkými uličkami pro pěší, jež jsou plné pouličních prodejců, kteří zde mají strategicky umístěné stánky.

⁸⁸ španělský conquistador, dobyvatel incké říše

⁸⁹BRICEÑO POLO, Alberto. *Las más hermosas historias de Navidad*. Lima: Los Libros más Pequeños del Mundo, 2017. ISBN 978-612-303-211-1, s. 20.

Vánoční večeře se skládá z pečeného krocana, v poslední době však přibývá těch, kteří konzumují vepřové maso, horké čokolády, panetone⁹⁰, jablečného pyré a mnoha dalších tradičních pokrmů. O půlnoci, uprostřed melodií oblíbených písní a vánočních koled, všichni zvednou svoji skleničku a připijí si šampaňským nebo cidrou. Objímají se a navzájem si přejí všechno nejlepší do nového roku, zatímco určený člen rodiny umístí božské dítě do jeho jeslí. Vánoční večeře vždy probíhá v rodinném kruhu a začíná po mši; všichni spolu stráví příjemný večer, kdy se vypráví různé anekdoty, veselé příhody, vzpomínky atd.

Tuto noc se také koná v mnoha kostelech ve městě od 22 hodin vánoční mše, na které je požehnáno mnoha Ježíškům, tedy miminkům pokládaným o půlnoci do domácích jesliček.

3.3.2 25. prosinec

Podivuhodným výsledkem oslav Štědrého dne je klid, který panuje 25. prosince ráno, kdy jsou ulice pusté, protože všichni ještě spí. Výjimkou jsou děti, které si užívají své nové hračky a poslední rakety. Snídaně se pro ty, kteří jsou již vzhůru, skládá z horké čokolády a panetone a pak se obvykle odpočívá.

3.3.3 Nový rok

Dalším velmi očekávaným svátkem, je oslava Nového roku, neboť je velmi důležité začít dobře nový rok; mnoho lidí také doufá, že bude ještě lepší než rok předchozí. Obchody jsou otevřené až do pozdních nočních hodin; kromě hraček se nejčastěji prodávají také kloboučky a frkačky a spodní prádlo žluté barvy, které má přinést hodně štěstí v příštím roce; tato tradice pochází od andských indiánů.

Na některých místech se připravují bujaré oslavy pod širým nebem, na nichž účinkují známí umělci a své koncerty mají populární hudební skupiny a orchestry; představení jsou určena pro ty, kteří nemají s kým tuto noc oslavit a nechtějí vyslechnout dvanáct úderů zvonu sami doma. Kromě toho je obvykle na hlavních náměstích velkých měst stavěn hrad; je postaven ze suché cukrové třtiny a uvnitř něj jsou rakety a ohňostroje, které se spouští o půlnoci a přihlížející tak mají možnost sledovat ohromující světelnou show.

⁹⁰ sladký chléb

Když do půlnoci zbývá pouze několik vteřin, na všechny velmi emocionálně působí poslech odpočítávání posledních okamžiků starého roku. Rodiny si o půlnoci připíjí šampaňským nebo cidrou, potom se všichni objímají a přejí si do nového roku všechno nejlepší.

I v Peru existuje mnoho novoročních tradic; jednou z nich je povinnost sníst dvanáct kuliček hroznového vína s každým úderem zvonu o půlnoci a zároveň si s každou snědenou kuličkou něco přát; další je procházka po ulici s prázdným kufrem, což symbolizuje cestování v novém roce, nebo házení rýže přede dveře, což symbolizuje svatbu v nadcházejícím roce pro toho, kdo první dveřmi vešel do místnosti.

Lidé také zapalují prskavky a panáka v nadživotní velikosti při slavnosti „la quema del muñeco“, ležícího uprostřed ulice, vyrobeného ze starých oděvů, novin a papíru; panák často představuje politika, se kterým jsou lidé nespokojeni. Jako symbol představuje starý rok, který odešel se všemi špatnými momenty či zážitky a přeneseně se jedná o přání, aby následující rok byl mnohem lepší. Tento okamžik si nejvíce užívají děti, které vypouští do vzduchu svoji raketu v podobě panenky a zatímco se smějí, pobíhají sem a tam a pozorují, čím panenka se spálí rychleji.

4 Komparace vánočních zvyků na základě získaných poznatků

Vánoce patří na mnoha místech naší planety k nejoblíbenějším svátkům především u dětí, které očekávají dárky. Tyto dárky dostávají v různých termínech; ve Španělsku je nadílka nejen 25. prosince ráno, ale i 6. ledna na Tři krále, v Argentině a Peru o půlnoci na Štědrý den, v Mexiku až 6. ledna a v České republice večer na Štědrý den. Českým dětem dárky stále nosí Ježíšek, přestože patříme k zemím, kde je více nevěřících než věřících, ve Španělsku, v Argentině a Peru přichází Papa Noel a ve Španělsku a v Mexiku Tři králové. Děti ve Španělsku dostávají dárky dvakrát, záleží ale na ekonomické situaci v rodině; pokud je horší, je bohatší nadílka 25. prosince a 6. ledna děti dostanou jen maličkosti, v ojedinělých případech již žádné dárky nedostanou.

V zemích popisovaných v této práci a v České republice se Štědrý den slaví v rodinném kruhu; ve Španělsku i v zemích Latinské Ameriky se schází velký počet rodinných příslušníků, neexistuje, aby nějaký člen rodiny byl sám, v České republice tomu tak není. U štědrovečerního stolu se většinou schází pouze rodiče se svými dětmi, pokud jeden z prarodičů žije sám, přichází do domu svých dětí; širší rodina se navzájem navštěvuje ve dnech 25. a 26. prosince. Dne 25. prosince se opět setkává celá rodina ve Španělsku, pokračuje se v oslavách a jedí se pokrmy, které zbyly od štědrovečerní tabule. Ve Střední a Jižní Americe je Štědrý den oslavován velice bujaře; oslavy trvají do brzkých ranních hodin, proto se rodiny na Hod Boží schází v odpoledních hodinách na pozdní oběd.

4.1 Advent, adventní věnec

Vánoční období ale nezačíná až dne 24. prosince. Čtyři neděle před Štědrým dnem začíná advent, který se slaví ve Španělsku, Mexiku i v České republice. V Argentině a Peru se tato tradice nedodrhuje. Nedílnou součástí tohoto období je nedělní zapalování svící na adventních věncích; v evropských zemích jsou na věnci čtyři svíčky, v Mexiku je jich pět; pátá svíčka, se zapaluje na Štědrý den při večeři.

Každá adventní neděle je v České republice pojmenována; jsou to neděle železná, bronzová, stříbrná a zlatá – toto označení však nemá žádnou souvislost s křesťanskými tradicemi. V ostatních zemích jsou tyto dny symbolizovány různými barvami svící, i když se dnes projevuje i v této oblasti móda a diktát trhu.

V Mexiku přichází věřící první adventní neděli do kostela a nechají si požehnat adventní věnec. V této zemi je zvykem mít na věnci pět svíček, tři fialové a po jedné bílou a růžovou. Mexičané se při zapalování svíček modlí.

4.2 Podnebí, počasí

Pro Středoevropana je obtížné představit si oslavu Vánoc bez sněhu, i když v dnešní době na Štědrý den většinou není. Nicméně k romantické představě Vánoc sních a vločky neodmyslitelně patří. Česká republika leží ve střední Evropě; podnebí je mírné, charakteristické tím, že se střídají čtyři roční období.

Španělské království se rozkládá na Pyrenejském poloostrově, Kanárské ostrovy v Atlantiku a Baleárské ostrovy ve Středozemním moři. Součástí země jsou také dvě državy v severní Africe – Ceuta a Melilla. Není proto tak jednoduché říci, jaké podnebí v této zemi převažuje; Španělsko lze rozdělit do čtyř podnebních oblastí; setkáme se s teplými léty i s chladnými zimami i se subtropickým počasím na Kanárských ostrovech. Kromě horských oblastí zde na Vánoce nesněží, lidé často oslavují příchod nového roku pod palmami se šampaňským v ruce.

Mexiko se rozkládá ve dvou podnebných pásech; severní část země v pásu subtropickém a jižní v tropickém. V Peru je pro podnebí určující oblast horského masívu And, dělícího zemi do několika klimatických pásem. V Andách je podnebí vysokohorské, závislé na nadmořské výšce daného místa. Na severovýchodě země, v oblasti kolem řeky Amazonky, je celoročně velmi suché a horké klima; v pobřežních oblastech Tichého oceánu se nachází pouště, kde je možné se setkat se suchým, ale chladným klimatem; počasí v hlavním městě Limě je ovlivněno blízkostí Tichého oceánu, zimy jsou zde teplejší, s teplotami kolem 25°C, než léta.

Podnebí a počasí silně ovlivňuje vánoční výzdobu měst a vesnic, neboť v tropech se nenachází jehličnaté stromy a v chladných místech nerostou palmy.

4.3 Vánoční výzdoba, zdobení vánočního stromku

Venkovní výzdoba je nejen silně závislá na podnebí dané oblasti, jak již bylo zmíněno výše, ale také na místních tradicích a zvyklostech.

Výzdoba veřejného prostranství v České republice je pevně spojena s počátkem adventu. Na ulicích velkých i menších měst se objevují světelné girlandy a řetězy, na náměstích se staví a zdobí vánoční stromky, které bývají slavnostně rozsvíceny první adventní neděli.

V obchodech je výzdoba mnohem dříve, často je možné ji vidět již koncem října či začátkem listopadu. Součástí oslav jsou také venkovní trhy, na kterých se prodávají malé dárky, výrobky řemeslníků, vánoční výzdoba, svíčky, trdelník a vánoční punč a k navození slavnostní atmosféry v adventním čase se pouští či zpívají koledy. Trhy končí na Štědrý den. Několik dnů před Štědrým dnem zaplní ulice prodejci vánočních kaprů. Nedílnou součástí výzdoby náměstí větších měst jsou Jesličky; velcí i malí v nich mohou vidět Marii, Josefa a malého Ježíška a připomenout si narození Ježíše Krista ve chlévě; na některých místech se lze setkat s jesličkami živými. V rodinách s dětmi se většinou dodržuje tradice zdobení stromku na Štědrý den a jeho odstojení 6. ledna na Tři krále; stromky mohou být živé i umělé. V mnoha rodinách se v blízkosti vánočního stromku staví betlém s jesličkami.

Ve Španělsku se ulice, náměstí a výlohy obchodů zdobí již v polovině listopadu; můžeme se setkat se zabalenými dárky, barevnými vánočními světly, pouličními stánky s horkými kaštanami, betlémy, vánočními stromky a vánoční hvězdou. Vánoční trhy začínají již koncem listopadu a končí na Silvestra; otevřeno mají až do pozdních večerních hodin. Každé město i městečko má svůj stromek na hlavním náměstí, který se slavnostně rozsvěcí první adventní nedělí; tyto oslavy se nesou v duchu hudby, tance a všeobecného veselí. Lidé na ulicích jedí churros a pijí horkou čokoládu. Samozřejmostí je také stavění betlémů s jesličkami pro malého Ježíše; v některých městech jsou postaveny v parcích, před kostelem, jinde na ulicích či náměstích. V rodinách je zvykem zdobit domácnost již mezi šestým a osmým prosincem; na stolech a dveřích se objevují adventní věnce, uvnitř i před domem se staví malé betlémy, které v žádné domácnosti nesmí chybět. Vánoční stromek se zdobí na Štědrý den.

V Argentině jsou symboly nadcházejících Vánoc na ulicích, náměstích i v obchodech vidět již počátkem prosince, kdy vše zdobí barevná světla, adventní věnce a vánoční stromky. Vánoční stromky jsou často pro Evropany překvapením; to je způsobeno vysokými prosincovými teplotami, proto jsou zdobeny stále zelené umělé stromky, na které se připevní i chomáčky bavlny, představující sněh. V argentinských domácnostech je hluboce zakořeněnou tradicí zdobení vánočního stromku již 8. prosince ve svátek Panny Marie Neposkvrněné. Pro Argentince jsou stromek i jeho výzdoba velmi důležitými symboly; trojúhelníkový tvar stromu symbolizuje Svatou trojici, barevné kuličky představují zakázané jablko, do kterého Adam s Evou kousli, rozsvícená světla na stromečku jsou svíčky a spojení mezi rodinami.

Oslavy Vánoc v Mexiku patří k nejveselejším a velice hlučným slavnostem v křesťanských zemích. Ke koloritu zdejších vánočních svátků nepatří sněh, ale luxus; vánoční stromky se

dovází většinou z Kanady, a jsou proto velmi drahé. Jejich zakoupení si mohou dovolit pouze bohatí Mexičané; stromky se zdobí i v obchodních centrech a v hotelích ve velkých městech. V chudších rodinách a v malých pueblech⁹¹ klasické vánoční stromky nezdobí, mají pouze malý umělý strom. Dominantním symbolem Vánoc je posvěcený adventní věnec; někteří Mexičané tak za celý svůj život vidí velký živý vánoční stromek pouze v televizi či novinách.

Ani v Peru se nesetkáme s živým vánočním stromkem. Na náměstích a v ulicích měst jsou počátkem prosince zdobeny umělé stromky mnoha barev; převažuje tradiční zelená barva, ale je možné se setkat i se stromy bílými, stříbrnými či v barvách duhy. Peruánci velmi rádi prochází ulicemi měst nebo navštěvují velká obchodní centra, aby pocíťovali vánoční atmosféru, která na ně dýchá ze všech koutů.

4.4 24. prosinec – Štědrý den

Tento den se ve většině křesťanských zemí slaví podobně; jeho základem je rodina a rodinná oslava. Ve Španělsku i v zemích Latinské Ameriky je zvykem slavit Štědrý den ve velkém počtu osob, naopak v České republice se většinou schází pouze rodiče a děti (pokud již nemají vlastní rodinu). Dalším společným prvkem je bohatá tradiční štědrovečerní večeře, při které se často podávají jídla, jež se připravují pouze k této příležitosti.

V České republice je tradičním vánočním pokrmem rybí polévka, bramborový salát a smažený kapr. U štědrovečerní tabule nesmí chybět ovoce, ořechy a cukroví. V současné době se ale v některých rodinách od této tradice ustupuje a jedí se vepřové či kuřecí řízky, vinné klobásy i exotičtější pokrmy.

Na vánočním stole ve Španělsku se objevuje mnohem více jídla než v ČR. Je to dáno i tím, že se večeře účastní více osob a hlavně se zbylé jídlo konzumuje následující den, kdy se opět rodina schází a pokračuje se v oslavách.

V zemích Střední a Jižní Ameriky se velmi často připravují lehčí jídla, než jsou ta, na která jsou zvyklí Evropané, což je dáno vyššími teplotami v těchto oblastech. Základem jsou lehké studené pokrmy, především ovocné a zeleninové saláty. V Argentině je oblíbeným dezertem zmrzlina či ovocný zmrzlinový pohár. Vyhledávanými jsou pokrmy z krocana, vepřového a kuřecího masa a plody moře; tato jídla jsou oblíbena i ve Španělsku. Zajímavostí je to, že krocán se do latinskoamerické kuchyně nedostal ze Španělska, jak je tomu u mnoha

⁹¹ venkov, vesnice

vánočních pokrmů, ale do Evropy byl dovezen z Nového světa. Štědrovečerní večere se v Argentině velmi často koná na zahradě, neboť i večer je velké teplo.

Na Štědrý večer se odehrává půlnoční mše. V České republice se často koná již ve večerních hodinách a mnoho Čechů ji nenavštěvuje proto, že by byli věřícími, ale proto, že se jedná o vánoční tradici. Ve Španělsku začíná mše o půlnoci a účastní se jí celé rodiny, na mši odchází společně od štědrovečerní tabule. V Argentině, Mexiku i v Peru začíná mše již ve 22 hodin a i v těchto zemích se jedná o obřad, který navštěvují celé rodiny. Pro Peruánce je mše velmi důležitou součástí oslav Štědrého dne, neboť se během ní žehná mnoha malým Ježíškům.

Češi se po mši často prochází zasněženými uličkami a rozjímají, Španělé jdou po mši většinou domů (mše trvá dvě hodiny), Argentinci pospíchají domů, neboť o půlnoci nastává dětmi dlouho očekávaná chvíle nadílky dárků od Papa Noel. Mexičané se po mši navrací do svých domovů a podává se vánoční večere, které se kromě mnoha členů rodiny účastní i přítel, který by slavil tento významný svátek sám, což je nemyslitelné; nejdůležitějším aktem celého Štědrého dne je v Mexiku položení malého Ježíše do předem připravených jesliček.

Asi nejbouřlivěji se štědrovečerní noc oslavuje v Peru; večer se začínají po celé zemi odpalovat rakety a ohňostroje, přičemž intenzita a množství ohňostrojů se zvyšuje po mši, neboť o půlnoci se začínají odpalovat další na velkých náměstích, v parcích, před kostely. Všichni prochází ulicemi, jedí čerstvě upečenou krůtu a poslouchají vánoční koledy.

Důležitý je také štědrovečerní přípitek. V České republice se velmi často pije víno, ve Španělsku šumivý nápoj cava a cider, v Argentině, Mexiku a Peru se připíjí šampaňským vínem či ciderem.

4.5 31. prosinec – Silvestr

Blíží se závěr roku a přichází rok nový a obě tyto skutečnosti je nutné oslavit se svými nejbližšími a přáteli. Oslavy většinou probíhají ve všech zemích popisovaných v této práci stejným způsobem. Přes den se schází rodiny či přátelé a známí a připravuje se pohoštění na večer; mladí lidé velmi často navštěvují restaurace, bary nebo noční kluby, kde je pro ně připraven zábavný program i s občerstvením. V zemích Latinské Ameriky je mnohem tepleji, než v ČR a ve Španělsku, proto je možné Nový rok přivítat na pláži.

Neodmyslitelnou součástí oslav tohoto dne jsou pestrobarevné ohňostroje, půlnoční přípitky šampaňským a přání si mnoha úspěchů do nového roku. Pomocí nejmodernějších technologií je možné popřát štěstí do nového roku i lidem, kteří jsou si blízcí, ale nemohou tento den trávit spolu.

Ve Španělsku je tradicí přinášející štěstí v novém roce jíst dvanáct kuliček hroznového vína; ze Španělského království byl tento silvestrovský symbol převezen i do zemí Latinské Ameriky, zde se pouze mírně modifikoval a je možné jíst hroznové víno či hrozinky, počet ale zůstává stejný. Číslo dvanáct totiž symbolizuje dvanáct měsíců přicházejícího roku.

V Argentině se tradičně ve firmách skartují staré dokumenty a rozřezaný papír se v tento den vyhodí z okna, proto argentinské ulice ve větších městech vypadají jako zasněžené.

I barvy oděvů jsou velmi důležité. V Argentině je zvykem o silvestrovské noci nosit oděv bílé barvy, což symbolizuje čistotu a dobrý zdravotní stav v příštím roce. Ve Španělsku je důležité mít na sobě oblečení či při sobě nějakou věc červené barvy a vykročit díky ní tou správnou nohou do roku následujícího. Z této země byla do zemí Latinské Ameriky dovezena tradice nošení spodního prádla určité barvy; tato tradice se ale v současnosti ve Španělsku již nevyskytuje. Barva spodního prádla se v jednotlivých zemích liší – v Argentině se nosí prádlo červené nebo růžové (barva souvisí s původní červenou barvou dovezenou ze Španělska), v Peru je prádlo žluté. Tato barva je symbolem štěstí pro domorodé obyvatelstvo, které žije v horských oblastech And.

4.6 6. leden – Tři králové

Dne 6. ledna končí křesťanské vánoční svátky a slaví se svátek Zjevení Páně, známější však jako den Tří králů, mudrců z východu jménem Kašpar, Melichar a Baltazar; postavy je možné najít v Matoušově evangeliu, jejich jména ale v Novém zákoně nejsou uvedena, objevují se teprve v pozdější tradici. Číslo tři symbolizuje minulost, přítomnost a budoucnost, či dary, které králové právě narozenému Ježíškovi přinesli.

Ve střední Evropě a tím i v České republice je zvykem požehnání domu, nade dveře se posvěcenou křídou napíše písmena K + M + B a daný rok. Mnoho lidí si myslí, že se jedná o jména Tří králů, ale ve skutečnosti tomu tak není, neboť se jedná o zkratku latinského nápisu *Christus mansionem benedicat*.⁹² V minulosti se na svátek Tří králů pekli mazanec,

⁹² Kristus žehnej tomuto příbytku

v němž byla zapečena mince, jejíž nálezce byl vyhlášen králem, který svěcenou vodou vykropil dům se zahradou a napsal nad vchodové dveře písmena K, M a B s křížky. V tento den se v ČR ve většině rodin odstrojí vánoční stromek a uloží vánoční výzdobu.

Ve Španělsku mají v tento den děti druhou vánoční nadílku, kterou jim přináší Tres Reyes Magos.⁹³ Předchozího dne odpoledne se ve všech městech i na venkově konají tříkrálové průvody. Tři králové hází dětem bonbony a čokoládu, děti průvod zdraví a prosí je o dárky. V noci z 5. na 6. ledna dostávají děti dárky do připravených botiček; tato magická noc je považovaná za významnější než ta z 24. na 25. prosince. Vedle botiček je dětmi připraveno jídlo pro Tři krále, jejich průvod i velbloudy. Celý den 6. ledna si hrají s hračkami, které v noci dostaly. Vánoce tímto dnem končí, 7. ledna začíná po prázdninách škola. Tradičním jídlem tohoto dne je sladký koláč el roscón de reyes, ve kterém je zapečeno malé tajemství v podobě sladkosti.

V Argentině ani v Peru oslavy tohoto svátku neprobíhají.

V Mexiku je to den vánoční nadílky. I v této zemi si děti 5. ledna píší Třem králům o dárky; některé své přání posílají balónem do nebe a jiné ho nechají v botě vedle vánočního stromku. Stejně jako ve Španělsku se krájí sladký koláč, v Mexiku nazývaný La rosca de reyes; uvnitř je zapečeno několik malých panenek, které představují Boží dítě.

4.7 Další zajímavosti

4.7.1 Španělsko

Neodmyslitelnou součástí předvánočního času ve Španělsku je tah vánoční loterie – Sorteo de la Lotería de Navidad, konající se 22. prosince. Tato tradice pochází z roku 1763 a dodnes ji dodržuje mnoho Španělů, očekávajících velkou výhru, která se jmenuje el Gordo de Navidad, neboť první cena činí 3 miliony eur. Lidé se schází na trzích, na ulicích, v restauracích či v barech a s napětím očekávají tah loterie přenášený televizí; výherní čísla vyzpěvují děti ze školy Colegio madrileño de San Ildefonso. Malým zpěváčkům se říká los niños de la suerte (děti štěstí) a svého úkolu se poprvé zhostili již v roce 1771. Dětem ve Španělském království navíc začínají vánoční prázdniny, které končí až 6. ledna.

⁹³ Tři králové

Na den 28. prosince připadá El día de los Santos Inocente⁹⁴, připomínající Herodovo vraždění malých chlapců. Ve Španělsku se od středověku tento den tráví nevinnými vtípkami, v novinách jsou publikovány nepravdivé informace, v televizi a v rádiu se vysílají zábavné pořady, zesměšňují se populární osobnosti i politici. Jsou organizovány sbírky na pomoc handicapovaným a nemocným dětem. Lidově se tomuto dni říká den srandy a připomíná český apríl.

4.7.2 Katalánsko

Katalánsko je jednou ze sedmnácti španělských autonomních oblastí, ležící na severovýchodě země; jeho hlavním městem je Barcelona. Katalánci jsou svébytným a hrdým národem, úředním jazykem v oblasti je kromě španělštiny také katalánština, se kterou je možné se setkat mnohem častěji nejen na ulicích, ale i na úřadech, v obchodech či ve veřejných knihovnách. Ne vždy jsou Katalánci ochotni mluvit španělsky. V období frankismu⁹⁵ byla katalánština úředně zakázána a nacionální projevy tvrdě trestány. Přes tyto perzekuce si hrdý katalánský národ udržel své zvyky a tradice, které se dodržují dodnes, nejen ve vánočním období.

25. prosinec je pro všechny Katalánce velmi důležitým dnem, neboť se koná El dinar de Nadal; této slavnostní večeře se účastní pouze členové nejbližší rodiny a je pro ně mnohem důležitější než štědrovečerní večeře. Tradičním pokrmem podávaným v tento večer je escudela, jedno z nejstarších evropských jídel. V současnosti je připravována pouze u této příležitosti, neboť jde o jídlo vysoce kalorické.

Dalším významným katalánským svátkem je San Esteban, křesťanská oslava svátku svatého Štěpána, konající se 26. prosince pouze v Katalánsku a na některých španělských ostrovech. Pro Katalánce je tento den nejdůležitějším vánočním svátkem a slaví jej ve stejném duchu jako Španělé Štědrý den.

Podle katalánských tradic je možné najít v postaveném betlémě specifickou sošku nazývanou caganer; jde o postavu rolníka, majícího na hlavě katalánskou čapku barretinu. Caganer většinou kouří dýmku, v současnosti je představován mužem i ženou, nejčastěji významnou osobností; může se jednat o sportovce, umělce, herce, zpěváky i politiky. Sebeznámější osobnost se vyobrazení nevyhne, je možné se setkat se soškami v podobě papeže, prezidentů

⁹⁴ den Svatých nevinů

⁹⁵ období, ve kterém vládl španělský diktátor Francisco Franko, prezidentem země byl v letech 1939 – 1975

i anglické královny. Tato tradice pochází z konce osmnáctého století a v dnešní době se rozšiřuje i do ostatních částí Španělska a do zemí Latinské Ameriky.

4.7.3 *Argentina*

Argentina je zemí, ve které existuje velké množství různých kultur; domorodé kreolské tradice a zvyky se prolínají nejen se zvyky španělskými, ale i s tradicemi mnoha dalších národů žijících dnes v Argentině, například německými či italskými.

Na rozdíl od většinou pokojných oslav Štědrého dne v evropských zemích se tento den a především nadcházející noc slaví v Argentině velmi bujaře. Party a oslavy se konají až do svítání, lidé tančí v ulicích, na náměstích i doma, mladí lidé často navštěvují noční kluby, starší většinou vychází do ulic a setkávají se se svými sousedy a známými. Všude jsou vidět a slyšet bengálské ohně a ohňostroje. Po prohýřené noci Argentinci déle spí, proto mají pozdní oběd a zbytek dne tráví na plážích, u bazénů, v parcích či na zahradě, neboť je velké teplo.

4.7.4 *Mexiko*

Mexické období Vánoc začíná první adventní nedělí, jak je tomu zvykem i v dalších křesťanských zemích. Ve dnech od 16. do 24. prosince se v Mexiku konají slavnosti s názvem *La posada navideña*⁹⁶, které připomínají putování Marie a Josefa z Nazaretu do Betléma a jejich hledání přístřeší, kde by Marie mohla v klidu porodit Ježíše. Když nenašli místo v hostinci, našli útočiště ve chlévě.

Aztékové, původní obyvatelé Mexika, v tomto období (od 17. prosince do 5. ledna) oslavovali zrození boha Huitzilopochtli a organizovali mnoho oslav a rituálů, které františkáni postupně nahrazovali křesťanskými oslavami; postavy bohů a idolů domorodých rituálů byly zaměněny za Ježíše a svaté. Docházelo také k prolínání indiánských a křesťanských oslav, příkladem mohou být pouti, tance i rituály, připomínající narození *el Niño Sol*,⁹⁷ které se shodovaly s katolickou tradicí narození *el Niño Dios*.⁹⁸

I v současnosti jsou *las posadas* velmi populárními oslavami; nejčastějšími aktivitami jsou vánoční pastorály, rozbíjení piňaty, zpěv tradičních vánočních koled, zapalování barevných

⁹⁶ hostinec, ubytování

⁹⁷ dítě Slunce

⁹⁸ dítě Boha

ohňostrojí a svíček. Aktivitou, která nejvíce symbolizuje las posadas je rozbíjení piñaty; při jejím rozbití se na zem vysypou sladkosti a ovoce.

Neodmyslitelnou dekorací, která se objevuje i v českých domácnostech je květina s názvem vánoční hvězda, která pochází z Mexika. Byla vypěstována starými indiány a dnes symbolizuje Vánoce, protože kvete pouze v tomto období; v minulosti byla používána jako léčivá rostlina či byla symbolem nového života. Dnes spolu s piñatami nahrazuje ve většině domácností vánoční stromek, neboť ten si mohou dovolit pouze bohatí Mexičané. Děti v Mexiku dostávají dárky až 6. ledna; mexické Vánoce končí 2. února na Hromnice.

4.7.5 Peru

I pro většinu Peruánců jsou Vánoce nejoblíbenějším obdobím roku; nejdůležitějším dnem je v Peru Štědrý den, který se obvykle slaví v domě prarodičů. Malé děti si hrají venku a dospělí připravují vše ke štědrovečerní večeři, po které se koná vánoční mše. Teprve po mši a hlavně po uložení figurky malého Ježíška do jesliček se rozbalují dárky.

Novoroční tradicí je pálení panáka v nadživotní velikosti la quema del muñeco, ležícího uprostřed ulice; tento okamžik si užívají i malé děti, které vypouští do vzduchu svoji raketu v podobě panenky a pozorují, či panenka se spálí rychleji. Jedná se o pozůstatek indiánských tradic; staří Inkové uskutečňovali lidské oběti výjimečně a jednalo se pouze o obětování dětí při významných událostech např. při korunovaci či úmrtí panovníka.

Mnoho lidí si myslí, že oslavy křesťanských Vánoc jsou na celém světě stejné, ale není tomu tak. Mnoho tradic a rituálů je stejných či alespoň podobných, existuje však celá řada zvyků, které jsou odlišné. V Evropě se lze setkat s pozůstatky mnoha pohanských rituálů, v zemích Latinské Ameriky se jedná o tradice indiánské. V předkolumbovské době zde žilo mnoho indiánských kmenů, které ovlivnily dnešní kulturu tohoto kontinentu; mezi nejznámější patří Inkové, Mayové a Aztékové.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá oslavami Vánoc a s nimi spojenými rituály a symboly. Práce popisuje oslavy jednotlivých dnů vánočního období od počátku adventu až do Tří králů ve Španělsku, v Argentině, Mexiku a v Peru. Jejím cílem je především popis a antropologická analýza jednotlivých dnů španělských Vánoc, vymezení kulturních kořenů, průběhu a charakteristických rysů tohoto křesťanského svátku, silně ovlivněného pohanskými a indiánskými zvyky, oslavami a rituály. V neposlední řadě je práce zaměřena na doprovodné jevy a náboženský, kulturní a sociální význam Vánoc. V závěru práce je provedena komparace vánočních zvyků v České republice, ve Španělsku, v Argentině, v Mexiku a v Peru.

Vánoce patří spolu s Velikonocemi k největším křesťanským svátkům na světě; jejich slavení v evropských zemích však vychází z oslav zimního slunovratu v pohanských dobách a v zemích Latinské Ameriky jsou základem slavností dávné zvyky a tradice indiánů, především Inků, Mayů a Aztéků. Všechny oslavy v sobě tak uchovávají dávný odkaz našich předků.

Lidé velmi často slaví Vánoce tradičně, dodržují zvyky k nim se vážící, neboť to viděli u svých rodičů, ale nezamýšlí se nad jejich smyslem či původem. Tato bakalářská práce se snaží najít kořeny jejich tradic a zvyků.

Vánoční období ve Španělsku a Mexiku začíná již čtyři neděle před Štědrým dnem adventem, v Argentině a v Peru se však tato tradice nedodrží. Neodmyslitelnou součástí adventu je věnec se čtyřmi svíčkami, respektive s pěti v Mexiku. Každou adventní neděli se zapaluje jedna svíčka, v Mexiku se poslední svíce zapaluje při štědrovečerní večeři. Tvar kruhu symbolizuje věčnost, nemá ani začátek ani konec. V minulosti měly svíčky na věnci různé barvy, dnes se jejich barva řídí často módou.

Slavnostní vánoční výzdoba všech měst i městeček je závislá kromě podnebí také na místních zvyklostech a tradicích. Ve Španělsku se ulice, náměstí i výlohy obchodů zdobí již v polovině listopadu, v Argentině až počátkem prosince; oslavy Vánoc v Mexiku patří k nejveselejším slavnostem v křesťanských zemích. Na náměstích velkých i menších španělských a latinskoamerických měst se zdobí vánoční stromky, které jsou v zemích Latinské Ameriky umělé. V Argentině se vánoční stromky v domácnostech zdobí již 8. prosince ve svátek Panny Marie Neposkvrněné; pro Argentinec jsou stromek i jeho výzdoba velmi důležitými symboly.

Ani v Mexiku a v Peru se v domácnostech většinou nezdobí živé stromky; bohatí Mexičané si nechávají stromek jako symbol luxusu dovézt až z daleké Kanady.

Neodmyslitelnou součástí předvánočního času ve Španělsku je tah vánoční loterie – Sorteo de la Lotería de Navidad, konající se 22. prosince. Tato tradice pochází z roku 1763 a dodnes ji dodržuje mnoho Španělů, očekávajících velkou výhru, která se jmenuje el Gordo de Navidad, neboť první cena činí 3 miliony eur. Lidé se schází na trzích, na ulicích, v restauracích či v barech a s napětím očekávají tah loterie přenášený televizí.

Vrcholem adventního období je Štědrý den, který se ve většině křesťanských zemí slaví podobně; jeho základem je rodina a rodinná oslava. Ve Španělsku i v zemích Latinské Ameriky je zvykem slavit Štědrý den ve velkém počtu osob a připravovat tradiční pokrmy. V zemích střední a jižní Ameriky se velmi často připravují lehčí jídla, než jsou ta, na která jsou zvyklí Evropané; základem jsou lehké studené pokrmy, především ovocné a zeleninové saláty. Po štědrovečerní večeři se všichni spolu účastní půlnoční mše. Španělé jdou po mši většinou domů, Argentinci pospíchají domů, neboť o půlnoci nastává dětmi dlouho očekávaná chvíle nadílky dárků od Papa Noel. Mexičané se po mši navrací do svých domovů a podává se vánoční večeře, které se kromě mnoha členů rodiny účastní i přítel, který by slavil tento významný svátek sám; nejdůležitějším aktem celého Štědrého dne v Mexiku je položení malého Ježíše do předem připravených jesliček. Nejbouřlivěji se štědrovečerní noc oslavuje v Peru; večer se začínají po celé zemi odpalovat rakety a ohňostroje, všichni prochází ulicemi, jedí čerstvě upečenou krůtu a poslouchají vánoční koledy.

31. prosince se téměř na celém světě slaví příchod nového roku, ve Španělsku i v zemích Latinské Ameriky se přes den schází rodiny, přátelé a známí a připravuje se pohoštění na večer; mladí lidé navštěvují restaurace, bary nebo noční kluby. Neodmyslitelnou součástí oslav jsou pestrobarevné ohňostroje, půlnoční přípitky šampaňským a přání mnoha úspěchů do nového roku. Ve Španělsku je tradicí přinášející štěstí v novém roce jíst dvanáct kuliček hroznového vína; tento silvestrovský symbol byl převezen i do zemí Latinské Ameriky. Číslo dvanáct totiž symbolizuje dvanáct měsíců přicházejícího roku.

Dne 6. ledna končí křesťanské vánoční svátky a slaví se svátek Zjevení Páně, známější však jako den Tří králů, mudrců z Východu jménem Kašpar, Melichar a Baltazar. Ve Španělsku mají v tento den děti druhou vánoční nadílku, kterou jim přináší Tres Reyes Magos (Tři králové); v noci z 5. na 6. ledna dostávají dárky, tato magická noc je považovaná za významnější než ta z 24. na 25. prosince. V Mexiku je to den vánoční nadílky. I v této zemi si

děti 5. ledna píší Třem králům o dárky; některé své přání posílají balónem do nebe a jiné ho nechají v botě vedle vánočního stromku. V Argentině ani v Peru oslavy tohoto svátku neprobíhají.

K prvním kontaktům zemí Latinské Ameriky se španělským kulturním prostředím došlo na konci patnáctého a na počátku šestnáctého století, kdy Kryštof Kolumbus podnikl své výpravy do Nového světa. Od prvních kontaktů s domorodým obyvatelstvem docházelo ke vzájemnému prolínání kultur; v Americe bylo postupně šířeno křesťanství, jež bylo ovlivňováno indiánskými zvyky, tradicemi i rituály. Mnoho slavností je ve Španělsku i ve španělsky mluvících zemích stejných, dodržují se tak, jak byly z Evropy přivezeny. Je však možné najít i takové rituály, které byly dovezeny, ale ve Španělsku se do současnosti nedochovaly. V Mexiku a v Peru jsou např. i dnes páleny lidské oběti, i když pouze alegoricky; lidé jsou nahrazeni vyrobenými panáky či panenkami.

Poznatky z této práce se mohou využít při výuce španělského jazyka, aby byli žáci i studenti seznámeni se španělskými, argentinskými, mexickými i peruánskými zvyky, tradicemi a slavnostmi odehrávajícími se v období Vánoc. Zajímavé by bylo v daném tématu pokračovat a popsat oslavy Vánoc v dalších španělsky mluvících zemích.

Seznam použitých zdrojů

ÁNGELES SÁNCHEZ, María. *Guía de fiestas populares de España*. Madrid: Tania, S.A., 1981. ISBN 84-300-6215-7.

Ail Madrid [online]. 29. 12. 2016 [cit. 2018-08-12]. Dostupné z: <http://ailmadrid.blogspot.com/2016/12/new-years-eve-in-madrid.html>.

AS: *Deporte y vida* [online]. 25. 12. 2017 [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: https://as.com/deporteyvida/2017/12/25/portada/1514199978_280916.html.

BRICEÑO POLO, Alberto. *Las más hermosas historias de Navidad*. Lima: Los Libros más Pequeños del Mundo, 2017. ISBN 978-612-303-211-1.

CALONGE CEBRIÁN, Laura. *50 fiestas populares de España que debes conocer*. Barcelona: Scyla Editores, S.A., 2012. ISBN 978-84-480-6999-5.

CICHELO, Rubén D. *Papá Noel y la historia de la navidad*. Buenos Aires: Ediciones Paulinas. ISBN 950-09-0471-3.

Církev.cz: *Katolická církev v České republice* [online]. 30. 11. 2011 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/111129-neposkvrnene-poceti-panny-marie>.

Cultural perspective [online]. 4. 4. 2016 [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: <http://emilysnow.culturalperspectives.blogspot.com/2016/04/sevillana-dance.html>.

CORTES, Maximiano. *Guía de usos y costumbres España*. Edelsa, 2003. ISBN 97-8847-711-5922.

Česká biblická společnost: *Biblenetz – Matouš 2* [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z: <http://www.biblenet.cz/b/Matt/2#v1>.

Český rozhlas: *Rádio Praha* [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/static/vanoce/staroceske-vanoce>.

El Periódico: *Edición Catalunya, Edición global* [online]. 11. 5. 2014 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://www.elperiodico.com/es/economia/20140510/evolucion-y-pagas-extra-3269769>.

FLORES ARROYUELO, Francisco Jose. *Fiestas de ayer y de hoy en Espana*. Madrid: Alianza Editorial, 2001. ISBN 84-2067-213-0.

FROLEC, Václav. *Vánoce v České kultuře*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-511-9.

GIMÉNEZ, Teresa. *Tres reyes y un deseo: y una carta para los reyes magos*. Barcelona: Beascoa, 2008. ISBN 978-84-4882-831-8.

HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2.

Interasmundo: *Zambomba-alojamiento-erasmus-malaga* [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: <https://www.interasmundo.com/zambomba-alojamiento-erasmus-malaga-2/?lang=en>.

JARKOVSKÝ, Jaroslav. *Příběh českých Vánoc*. Praha: Petrklíč, 2011, 191 s. ISBN 978-80-7229-257-8.

Je cuisine donc je suis: *Cocino, Luego Existo* [online]. 25. 11. 2014 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <http://jecuisinedoncjesus.com/piononos-con-sardinas-y-otro-vegetariano/>.

La Vanguardia: *Lotería de Navidad: Los Niños de San Ildefonso, los rostros de la suerte* [online]. 19. 12. 2012 [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: <https://www.lavanguardia.com/ocio/20121219/54356487027/loteria-de-navidad-ninos-san-ildefonso-rostros-suerte.html>.

LAGERLÖF, Selma. *Nochebuena*. Barcelona: Lumen, 1981. ISBN 84-2643-003-1.

LLATES. *Las fiestas populares barcelonesas*. Barcelona: Ediciones Alba, S.A. Barcelona, 1944. ISBN 84-383-0030-8.

LLIGADAS, Josep. *Adviento: el Señor viene*. Barcelona: Centre de Pastoral Litúrgica, 1992. ISBN 84-7467-237-6.

Melodijolola: *Cómo hacer tu propia piñata para las posadas* [online]. [cit. 2018-10-28]. Dostupné z: <http://www.melodijolola.com>

Miluji vanoce.cz: *Vánoční svátky za oceány* [online]. 27. 9. 2014 [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: <http://www.milujivanoce.cz/cs/temata/show/vanoce-ve-svete/27-vanocni-svatky-za-oceany/>.

Mujer elite [online]. [cit. 2018-08-12]. Dostupné z: <https://www.mujerdeelite.com/articulos/3704/como-preparar-el-roscon-de-reyes>.

Mundo historia [online]. 28. 10. 2011 [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: http://mundohistoria-americalatina.blogspot.com/2011/10/america-latina_28.html.

PATOČKA, Jan. *Nejstarší řecká filosofie, přednášky z antické filosofie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-295-4.

PEPE, Rodríguez. *Mitos y ritos de la Navidad*. <Http://www.cskv.cz/vanoce.html> [online]. Barcelona, 1998 [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: <http://www.cskv.cz/vanoce.html>.

Pinterest [online]. [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: <https://www.pinterest.cl/pin/333477547393149681/>.

RAMOS VALDÉS, Enrique. *El príncipe de la paz : pastorela navideña*. Mexiko: Federación Editorial Mexicana, 1972.

RedHistoria: *Historie de las Religiones* [online]. 2. 12. 2017 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://redhistoria.com/historia-la-navidad-la-historia-del-belen-pesebre/>.

RUBLÚO, Luis. *Letra que cantaron los ángeles : historia y símbolos de la navidad mexicana*. Mexiko, 1971.

SALA, Carles. *El gran libro de las Navidades*. Barcelona: La Galera, SAU, 2016. ISBN 84-2465-872-8.

Spain Life Exclusive [online]. 22. 12. 2016 [cit. 2018-08-12]. Dostupné z: <http://spainlifeexclusive.com/new-year-spain/brindis-alianza-fin-de-ano/>.

TELVA: TELVA. NAVIDAD. GUIA TELVA. DECORACION, BELLEZA, COCINA, MODA, VIAJES. 2006, (1).

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-133-7.

VEČERKOVÁ Eva, FROLCOVÁ Věra. *Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury*. Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0.

VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české a lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, spol., 2015. ISBN 978-80-7429-627-7.

Veremundo: *El mejor velón del mundo* [online]. [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: <http://veremundo.com/producto/velas-de-adviento/>.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3.

WALLACE, Alejandro. *Los tres reyes*. Buenos Aires: Dunken, 2005. ISBN 987-02-1314-6.

World Food Guide [online]. 23. 10. 2016 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: http://worldfood.guide/dish/escudella_i_carn_d_olla/.